

Маленькі чоловіки
Луїза Мей Олкотт

Шкільна бібліотека української та світової літератури
Американська письменниця Луїза Мей Олкотт (1832–1888) здобула світову славу завдяки роману «Маленькі жінки». Його героїні вирости, а улюблениця читачів Джо здійснила свою мрію виховувати хлопчиків. У старовинному маєтку вона заснувала незвичну школу, де нема строгих правил і чіткого розпорядку, та й програма не вимагає засвоїти якомога більше предметів. Хлопчики, різні за віком і характерами, шибайголови й зовсім безпомічні, розпечені надмірною батьківською увагою й колишні безпритульні, навчаються цінувати дружбу й покликання, порядність і співчуття. Непрості випробування роблять їх справжніми чоловіками. Адже не вік визначає це поняття.

Луиза Мэй Олкотт

Маленькі чоловіки

© Б. Носенок, переклад українською, 2020

© Т. Калюжна, художнє оформлення, 2020

© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2010

* * *

Книга присвячується Фредді та Джоні – маленьким чоловікам, які зробили мое життя щасливішим

Від їхньої люблячої тітки-дикунки

I. Нет

– Скажіть, будь ласка, сер, це Пламфілд? – запитав маленький обідранець у людини, що відчинила ворота, біля яких він вийшов з омнібуса.

– Так, – відповів той. – Від кого ви?

– Від пана Лоуренса. У мене є лист до леді.

– Дуже добре. Йдіть до будинку й віддайте їй листа. Вона подбає про вас, юначе.

Чоловік говорив доброзичливо, тож хлопчик, підбадьорений його приязними словами, рушив широкою алеєю. Крізь легкий серпанок теплого весняного дощу, що падав на молоду траву та покриті бруньками дерева, Нет побачив прямо перед собою велику квадратну будівлю з широкими вхідними сходами та яскраво освітленими вікнами. Ні штори, ні віконниці не могли приховати цього веселого світла. Перш ніж Нет зважився подзвонити, він прислухався до веселого гулу дитячих голосів і з сумом вирішив, що таке світле, затишне й вочевидь тепле помешкання, мабуть, не для таких безхатченків, як він.

«Сподіваюся, що леді подбає про мене», – подумав хлопчик і боязко стукнув великим бронзовим молотком у вигляді голови грифа.

Рум'яна служниця відчинила двері й з усмішкою взяла простягнутий Нетом лист. Очевидно, вона звикла пускати в будинок незнайомців, бо, анітрохи не здивувавшись, показала гостю на стілець у передпокої, й сказала:

– Посидьте тут. Я віднесу листа господині, а з вас за цей час трохи стече вода.

Нет з цікавістю роззирався довкруг і був дуже задоволений, що його самого в темному куточку біля дверей ніхто не помічає.

У будинку було повно хлопчиків різного віку. Дощова погода їх анітрохи не засмучувала, вони придумували всілякі розваги, намагаючись якомога веселіше провести вільні вечірні години, не турбуючись про галас, який здійсмали.

З правого боку Нет роздивився дві великі класні кімнати – там стояли парти й великі чорні дошки, лежали книжки й висіли географічні карти. В одній з них біля каміна, де палахкотів яскравий вогонь, лежали кілька хлопчиків і голосно розмовляли про новий майданчик для крикету, бовтаючи в повітрі ногами. Високий юнак у куточку грав на флейті, не звертаючи жодної уваги на гармидер, що панував навколо. Ще кілька бешкетників стрибали через парти, час від часу зупиняючись, щоб перевести подих і вгадати на кого схожа чергова карикатура, яку малював їхній товариш на класній дошці.

У кімнаті ліворуч стояв довгий стіл, вже накритий для вечері: Нету впали в око великі глеки з парним молоком, тарелі зі здобю та імбирними пряниками, які так люблять діти. У повітрі стояв густий запах підсмажених на маслі скибочок хліба, який змішувався з ароматом печених яблук – аж надто спокусливий для голодного шлунка.

Проте найпривабливішою кімнатою Нетові видався передпокій, звідки все можна було роздивитися, зокрема й те, як на широкому сходовому майданчику діти грають у квача, ще на одному – в кульки, а на третьому – в шахи. На самих сходинах сидів хлопчик і читав книжку, поряд із ним дівчинка співала колискову пісеньку своїй ляльці, нижче перекидалися двоє цуценят і кошеня, а на поручнях влаштували перегони ще ті відчайдухи.

Нет так зацікавився їхніми змаганнями, що машинально встав і потихеньку вийшов зі свого кутка. Один хлопчик, напрочуд жвавий, ковзав вниз так швидко, що не зміг вчасно пригальмувати й упав, сильно вдарившись головою об підлогу. Будь-хто вже й не ворухнувся б, та тільки не цей шибайголова. Очевидно, він так старанно

тренував її протягом одинадцяти років, що вона стала твердою, як гарматне ядро.

Власне, коли Нет, зовсім забувши про обережність, кинувся до збитого вершника в повній упевненості, що той ледь живий, хлопчик лише швидко блимнув кілька разів очима, а потім з подивом подивився на нього й крикнув:

– Агов!

– Агов! – відгукнувся Нет, бо не знав, що сказати, тому вирішив, що цей короткий вигук буде найкращою відповіддю.

– Ти новенький? – все ще лежачи, запитав хлопчик.

– Я й сам ще не знаю.

– Як тебе звати?

– Нет Блек.

– А мене Томмі Бенг. Хочеш покататися? Ходімо нагору, – й Томмі підхопився, мабуть, згадавши про закони гостинності.

– Гадаю, мені краще почекати тут, поки не дізнаюся, яким буде рішення щодо мене, – відповів Нет, в якого бажання залишитися зростало щохвилини.

– Демі, тут новенький! Підійди до нього!

Невдача анітрохи не збентежила Томмі, тож він жваво рвонув сходами нагору з наміром кататися далі.

Демі виявився тим хлопчиком, який читав книжку, сидячи на сходинці. Почувши своє ім'я, він підняв великі темні очі й дещо сповільнено, ніби долаючи сором'язливість, встав і закривши книжку під пахву, підійшов до Нет.

– Ти бачив тітку Джо? – запитав він, очевидно, надаючи цьому питанню великого значення.

– Я ще не бачив нікого, крім хлопчиків, – відповів Нет і відзначив, що йому дуже подобається миле обличчя й добрі очі Демі. – Поки що чекаю.

– Тебе прислав дядько Лорі?

– Мене прислав пан Лоуренс.

– Це і є дядько Тедді. Він завжди рекомендує хороших хлопчиків.

Нету так сподобалася ця заввага, що він усміхнувся, а його худорляве обличчя враз просвітліло й стало напрочуд гарним. Він не знав, що б таке сказати своєму новому знайомому, й хлопці деякий час стояли мовчки, приязно дивлячись один на одного.

Дівчинка, що заколисувала ляльку, з цікавістю глянула на Нету й попрямувала до хлопчиків. Вона була дуже схожа на Демі, тільки обличчя мала кругліше й рум'яніше.

– Це моя сестра Дейзі, – сказав Демі таким тоном, наче представляв якусь незвичайну істоту.

Нет і Дейзі ввічливо кивнули одне одному. Потім дівчинка усміхнулася, показавши ямочки на щоках, і ласкаво мовила:

– Сподіваюся, ти залишишся в нас. Тут так добре, правда, Демі?

– Звичайно, добре.

– Мені одразу тут сподобалося, – завважив Нет, розуміючи, що має якимось підтримувати розмову з цими милими дітьми.

– Краще Пламфілда немає місця на світі, правда, Демі? – додала Дейзі, яка, очевидно, вважала свого брата авторитетом майже в усьому.

– Ні! Гренландія, де є крижані гори, де водяться тюлені, набагато краще. Але я люблю Пламфілд, це справді надзвичайне місце, – відповів Демі й тільки-но намірився показати Нету картинки в книжці про Гренландію, яку тримав у руках, і пояснити, що на них зображено, як повернулася служниця й поклікала новачка.

– Леді вирішила, що ви залишаєтеся, – усміхнувшись, повідомила вона.

– Це чудово! – вигукнула Дейзі, дружньо взявши Нету за руку. – Тепер ходімо до тітки Джо.

Демі знову взявся за свою книжку, а його сестра повела Нету у вітальню, де високий джентльмен возився на дивані з двома малюками, а худенька леді дочитувала доставлений Нетом лист.

– Так це і є мій новий хлопчик? Рада бачити тебе, мій милий, і сподіваюся, що тут ти будеш щасливим, – сказала жінка, пригорнувши до себе Нету.

Вона ніжно, як мати, глянула на нього й погладила по голові. Самотнє серце Нету радісно забилося й відтепер належало тільки їй.

Тітка Джо, як назвала її Дейзі, не вирізнялася класичною красою, але в неї було симпатичне, веселе обличчя, у виразі якого, так само як у погляді й манерах, збереглося щось юне, дівоче. Це робило її надзвичайно привабливою, тож діти швидко товаришували з нею. Завваживши, що губи Нету затремтіли від ласкавого звертання, погляд жінки став ще теплішим.

– А тепер пора знайомитись. Я – мама Баер, цей пан – тато Баер, а біля нього два маленьких Баери. Ідіть сюди, дітки, привітайтеся з Нетом, – сміючись, сказала вона.

Хлопчики одразу зіскочили з дивана, а високий пан, посадивши їх на плечі, попрямував до Нету. Роб і Тедді весь час заходилися сміхом, мабуть, з однієї причини – їм було добре з татом, а містер Баер потиснув хлопцеві руку і, показавши на низенький стілець біля каміна, привітно мовив:

– Ось і містечко для тебе готове, друже. Сідай до вогню, посуши свої мокрі ноги.

– О, адже вони й справді мокрі! – вигукнула пані Баер. – Знімай швидше черевики, мій хлопчику, я зараз же приготую тобі все сухе!

Джо Баер так енергійно заметушилася, що не встиг Нет озирнутися, як уже сидів перед каміном в сухих панчохах і теплих туфлях.

– Дякую вам, пані! – сказав він, і в його голосі було стільки вдячності, що в очах жінки знову засвітилася ніжність і вона, усміхнувшись, швидко й весело заговорила, як завжди робила, приховуючи, що зворушена:

– Це туфлі Томмі Бенга. Але він їх ніколи не одягає, значить, вони йому ні до чого. Тобі вони завеликі, але це не біда: отже, не втечеш від нас так швидко, як міг би, якби вони були в пору.

– Я не хочу тікати звідси, мем, – сказав Нет, із задоволенням простягаючи до вогню брудні руки.

– То й добре. Тепер тобі потрібно добряче відігритися. Я вилікую тебе від цього задушливого кашлю. Давно ти так бухикаєш, мій хлопчику? – запитала пані Баер, щось вишукуючи у великому кошику.

– З зими. Я застудився, й відтоді кашель не проходить.

– Це й не дивно, він жив у сирому підвалі й ходив мало не в лахмітті, – шепнула пані Баер своєму чоловікові, який уважно дивився на Нету, й, звичайно, помітив запалі щоки, пересохлі губи, хрипкий голос і часте кахикання хлопчика.

– Біжи-но до няні, Робе, – сказав пан Баер, презирнувшись з дружиною, – і попроси, щоб вона дала тобі ліки проти кашлю й пом'якшувальну мазь.

Нет трохи стривожили ці приготування, але він забув свій страх і розсміявся, коли пані Баер, лукаво глянувши на нього, прошепотіла:

– Чуєш, як мій пустун Тедді намагається кашляти. У ліках, які я дам тобі, є мед, і йому теж хочеться їх прийняти.

Маленький Тед навіть розчервонівся від своїх зусиль покашляти, коли принесли пляшечку. Тож після того, як Нет випив ліки, пані Баер дала малюкові смачної мікстури на денці ложки.

Саме в той момент закалатав дзвоник, а одночасно з ним і гучний тупіт ніг в передпокої сповістили про те, що вечеря за мить почнеться. Сором'язливий Нет здригнувся від думки про зустріч з безліччю незнайомих дітей, але пані Баер взяла його за руку, а Роб прошепотів поблажливим тоном:

– Не бійся, я подбаю про тебе!

Дванадцять хлопчиків, по шість з кожного боку стола, стояли, тримаючись за спинки стільців і від нетерпіння переступали з ноги на ногу, чекаючи, коли можна буде взятися за печиво та булочки. Однак ніхто з них не зрушив з місця доти, поки пані Баер не сіла на чолі столу біля чайного приладдя, посадивши праворуч від себе Нету, а ліворуч – Тедді.

– Це ваш новий товариш, Нет Блек, – сказала вона і всі присутні подивилися на

Нета. – Після вечері зможете познайомитися з ним. Сідайте, хлопчики, тільки тихіше!

Стільці з гуркотом почали відсуватися й вечеря почалася. Пані та пан Баери докладали неабияких зусиль, щоб привчити хлопчиків пристойно поводитися за столом. Але бували дні, коли в постійному обсмикуванні дітей робилася перерва. І цей суботній вечір – переддень свята – був саме таким.

– Потрібно дати цим неслухам хоч один день на тиждень, щоб вони досхочу накричалися й побешкетували. Свято не свято без веселощів. Тому раз на тиждень вони матимуть повну свободу – так завжди говорила пані Баер, коли деякі гості школи дивувалися, чому катання на поручнях, кидання один в одного подушками й інші веселі ігри на кшталт цих допускаються у Пламфілді.

Часом здавалося, що дах досить таки міцного будинку злетить у повітря від неймовірного галасу, але такого ніколи не траплялося, бо досить було одного слова пана Баера, щоб запанувала мертва тиша. Крім того, хлопчики розуміли, що не слід зловживати свободою. Тому, попри похмурі прогнози, школа процвітала, а діти якимось непомітно для себе засвоювали правила ввічливого поводження й дотримувалися їх без всякого нагадування.

Нет доволі непогано почувався на визначеному для нього місці за столом. Спереду його закривали високі глечики, з одного боку від нього сидів Томмі Бенг, а з другого – пані Баер, яка не втомлювалася наповнювати його тарілку й кухоль, тільки-но він встигав з'їсти й випити все, що в них було.

– Хлопчика, який сидить поруч із дівчинкою на тому кінці столу, звуть Демі? – пошепки запитав Нет свого сусіда.

– Так, це Демі Брук. Пані Баер – його тітка.

– Яке дивне ім'я!

– Його справжнє ім'я Джон, але ми звемо його Демі-Джоном або просто Демі, бо його тато теж Джон. Це жартівливе прізвисько, розумієш?

Нет не зовсім зрозумів це пояснення, але з ввічливості всміхнувся й запитав ще:

– Правда, він хороший хлопчик?

– Так, дуже хороший. І знає безліч цікавих речей, бо читає все підряд.

– А хто той гладкий, що поруч з ним?

– Це Надутий Качан. Так ми його кличемо, бо він дуже багато їсть. А справжнє ім'я – Джордж. Маленький хлопчик поруч із паном Баером – його син Роб, а далі – небіж Великий Франц. Він вже дає уроки та трохи доглядає за нами.

– А ще грає на флейті, так? – запитав Нет, однак Том, засунувши в рот ціле печене яблуко, не зміг вимовити й слова. Тільки кивнув у відповідь, а потім, набагато швидше, ніж можна було очікувати за цих обставин, проказав:

– Звичайно, грає. Іноді ми танцюємо під музику або робимо руханку. Сам я люблю барабан і постараюся навчитися барабанити якомога швидше.

– А я понад усе люблю скрипку, – сказав Нет, оживившись, щойно мова зайшла про музику. – Й умію на ній грати.

– Правда? – вигукнув Томмі, глянувши на нього через кухоль округленими від цікавості очима. – В пана Баера є стара скрипка, він дозволить тобі грати на ній, якщо захочеш.

– Невже? О, як би мені хотілося... Знаєш, ми з татом і ще однією людиною грали на скрипках на вулицях, поки тато не помер.

– І тобі було весело? – запитав надзвичайно зацікавлений Томмі.

– Ні, це було жахливо. Взимку – страшно холодно, а влітку – спекотно. Я дуже втомлювався й часто голодував, – Нет зупинився на хвилинку й відкусив чи не половину імбирного пряника, наче намагаючись змусити себе повірити, що цей важкий час минув, а потім із жалем додав:

– Але я любив мою маленьку скрипку, й мені сумно без неї. Ніколо взяв її, коли тато помер, і відмовився від мене, бо я захворів.

– Якщо ти добре граєш, тебе візьмуть в оркестр.

– Хіба у вас є оркестр?

– Звичайно, дуже хороший, з одних хлопчиків. Вони грають концерти і таке інше. Ось побачиш, що буде завтра ввечері.

Після цього повідомлення Томмі знову взявся за вечерю, а Нет вступився у свою повну тарілку, не в змозі одразу осмислити щойно почуте.

Пані Баер чула все, про що говорили Нет і Томмі, хоч, здавалося, була дуже зайнята розливанням молока й годуванням свого маленького Тедді, який майже засинав за столом, пхаючи ложку собі в око, замість рота й хитаючись, як маятник. Нарешті він все-таки заснув, опустивши голову на м'яку булочку.

Пані Баер навмисне посадила Нету поруч із Томмі: цей пустун був дуже товаришким хлопчиком, тож сором'язливі діти почувалися з ним надзвичайно легко. Так само подіяла компанія Томмі й на Нету, який відкрив сусідові за вечерею свої маленькі секрети, й це дало змогу пані Баер дізнатися про новачка значно більше, ніж якби вона сама поговорила з ним.

Ось лист, який Нет приніс від пана Лоуренса:

«Дорога Джо, я знаю, що тобі буде до снаги справа, яку я хочу доручити тобі. Цей бідний хлопчик недавно втратив батька і свою скрипку. Тепер він повний сирота, без рідних і друзів та ще й хворий. Він був вуличним музикантом і жив у підвалі із завжди вогкими стінами, де я і знайшов його. Гадаю, хлопець непоганий, і ми можемо спільними зусиллями поставити його на ноги. Подбай про його виснажене тіло, а твій Фриц хай займається душею, якою досі ніхто не займався. Відтак я подивлюся, що може з нього вийти – талановитий музикант чи тільки ремісник, здатний заробляти собі на хліб. Тедді».

– Звичайно, подбаємо! – вигукнула пані Баер, прочитавши листа.

А коли побачила Нета, то відчула, що зробить це в будь-якому разі – е в нього талант чи ні. Цьому хворому, самотньому хлопчикові потрібен насамперед притулок і ніжна материнська турбота. Подружжя уважно спостерігало за Нетом і, попри його обшарпаний одяг і брудне обличчя, помітили багато такого, що їм сподобалося.

Нет був аж надто худорлявим дванадцятирічним хлопчиком. Попри виснаження, його бліде обличчя все одно мало привабливий вигляд: блакитні очі, високе чоло, виразний рот. Але раз у раз його спотворював тривожний, переляканий вираз, наче хлопчик очікував на лайку або й побиття. Його губи тремтіли від ніжного погляду, а очі зустрічали кожне ласкаве слово зі зворушливою вдячністю.

«Бідний хлопчик! Нехай грає на скрипці хоч цілими днями», – подумала пані Баер, побачивши, як просяяло обличчя Нета, коли Томмі згадав про оркестр.

Після вечері, коли хлопчики прибігли в клас і взяли за різні ігри, з'явилася пані Баер зі скрипкою в руках. Сказавши кілька слів чоловікові, вона підійшла до Нета, який сидів у куточку і з великим інтересом дивився на те, що відбувається.

– Чи не зіграєш ти нам що-небудь, милий? – запитала вона. – Нашому оркестрові якраз бракує скрипки, тож, гадаю, ти міг би цьому зарадити.

Вона думала, що Нет зніяковіє й засоромиться, але хлопчик одразу схопив інструмент і почав з любов'ю оглядати його, непомітно радіючи.

– Я зіграю якнайкраще, мем, – сказав він і провів по струнах смичком, ніби поспішаючи почути знайомі звуки.

У кімнаті стояв неймовірний галас, але Нет не звертав на це уваги. Він не чув нічого, крім звуків, які дарувала скрипка, й грав, забувши про все на світі. Це була простенька мелодія, якою часто послуговуються вуличні музиканти. Діти перестали шуміти й спочатку з подивом, а потім із помітним задоволенням слухати музику, дедалі ближче підступаючи до Нета. Підійшов і пан Баер.

Нет грав, не помічаючи нічого й нікого. Очі хлопчика блищали, на щоках спалахнув рум'янець, а худенькі пальці швидко водили смичком. Коли він закінчив, пролунали гучні оплески. Нет озирнувся навколо, ніби намагаючись сказати: «Я намагався грати якнайкраще. Не знаю, чи сподобалося вам».

– Ти чудово впорався! – вигукнув Томмі, який вважав, що Нет перебуває під його опікою.

– Гратимеш першу скрипку в моєму оркестрі, – зі схвальною усмішкою додав Франц.

– Тедді має рацію, – шепнула пані Баер чоловікові. – З цього хлопчика насправді вийде щось хороше.

Пан Баер енергійно кивнув і, поплескавши Нета по плечу, додав і собі добрих слів:

– Ти грав дуже добре, мій хлопчику. Виконай нам тепер якусь пісню, а ми заспіваємо її хором.

Це була найщасливіша хвилинка в житті бідного Нета. Його провели на почесне місце

біля рояля, а хлопчики встали навколо. Вони дивилися на маленького музиканта з повагою, не звертаючи уваги на його жалюгідний одяг, і з нетерпінням чекали, коли він знову заграє.

Вибрали знайому всім пісню, й концерт почався. Трійка інструментів – флейта, скрипка й рояль та хор дитячих голосів наповнили кімнату новими звуками. Це було занадто сильне враження для Нета: коли останні звуки пісні завмерли, його губи затремтіли, він впустив скрипку й, відвернувшись до стіни, заривав, як маленька дитина.

– Милий мій, що з тобою? – вигукнула пані Баер, яка теж співала з дітьми й водночас намагалася утримати маленького Роба, який намагався відбивати такт ногою.

– Ви всі так ласкаві... І все так добре... Я не зміг втриматися... – схлипуючи, промовив Нет, а потім закашлявся й насилу перевів подих.

– Ходімо зі мною, мій хлопчику, тобі потрібно лягти в ліжку й відпочити. Ти втомився, а тут дуже гамірно для тебе, – прошепотіла пані Баер і відвела Нета до себе у вітальню, де дала йому спокійно виплакати.

Ця напрочуд товариська жінка справила на Нета таке сильне враження, що він розповів їй свою історію, яку вона, хоч і знала, але подробиці слухала зі сльозами на очах.

– Тепер, мое дитя, – сказала пані Баер, коли він закінчив, – у тебе є і батько, й мати, й домівка. Не думай більше про своє важке минуле, спробуй перейнятися спокоєм і щастям. І знай, що тобі вже більше не доведеться страждати, в усякому разі там, де ми зможемо цьому зарадити. У Пламфілді хлопчикам живеться весело. Водночас ми намагаємося привчити їх до самостійності й виховати так, щоб вони встояли перед викликами дорослого життя. Ти гратимеш на скрипці, скільки захочеш, а тепер лягай спати. Завтра разом придумаємо щось веселе й цікаве.

Нет міцно стискав її руку. Він не міг вимовити жодного слова, але очі хлопчика красномовно розповідали про його почуття. Пані Баер привела його до великої кімнати, де їх зустріла висока німкеня з таким круглим і веселим обличчям, що воно здавалося чимось на зразок сонця, а широка оборка її чепчика могла зійти за промені.

– Це няня Гуммель, – сказала пані Баер. – Вона приготує тобі теплу ванну й підстриже волосся. Он там двері до ванної кімнати. У суботу ввечері ми миємо всіх маленьких хлопчиків і кладемо їх в ліжку, перш ніж великі закінчать співати. Ну, Роб, йди митися.

Пані Баер швидко роздягла Роба, віднесла його в маленьку кімнату поруч з дитячою й посадила у ванну.

Тут, окрім двох великих ванн, були душі, тазики та інші пристосування для миття. Через деякий час Нет опинився у ванні, про що раніше міг тільки мріяти. Він сидів у теплій воді, чекаючи поки розмокне бруд і дивився на двох жінок, які ледь справлялися з найменшими. Ті пустували й сміялися впродовж всієї процедури й затихли тільки після того, як їх поклали в ліжку.

Коли вимитий до блиску Нет сидів у суміжній маленькій кімнаті перед каміном, а

няня стригла йому волосся, то почув, що у ванну запустили нову партію хлопчиків. Вони одразу здійняли неймовірний шарварок, так плескаючись водою, ніби були молодими тюленими. Пані Баер ледве встигала контролювати ситуацію й нагадувала квочку, в якій замість курчат вилупився цілий выводок каченят.

– Нету, гадаю, краще лягти в сусідній з вами кімнаті, – сказала вона няні. – Якщо він почне кашляти вночі, ви зможете дати йому льняного відвару.

Няня погодилася й, одягнувши на Нета фланелеву нічну сорочку, дала йому випити щось тепле й солодке, а коли він ліг у ліжко, підіткнула ковдру. Хлопчик лежав нерухомо, закутаний, як мумія, насолоджуючись незвичним комфортом. Відчуття чистоти було таким новим і приємним для нього, а фланелеві нічні сорочки вважалися небаченою розкішшю в тому середовищі, де він жив досі.

Тепле питво заспокоїливо подіяло на його кашель, так само як ласкаві слова – на самотнє серце. Він не йняв віри, що після всіх поневірянь, в його житті з'явилися люди, які піклуватимуться про нього. Бідному хлопчикові часом спадало на думку, що сталося якесь непорозуміння, дивний сон. Він заплющував очі, щоб перевірити, чи не зникне все, коли їх розплющити. Нета охопило таке щастя, що він не міг заснути. Та, очевидно, й не треба було. Бо сталося ось що.

Після короткого затишшя раптом з усіх боків полетіли подушки, які кидали один в одного маленькі білі фігурки, що повискакували з ліжок. Битва відбувалася в кількох кімнатах, іноді розпалювалася навіть у дитячій для найменших, коли туди заскакував переховуватися якийсь воїн.

Ні няня, ні пані Баер не звертали на це жодної уваги. Вони не дивувалися й не зупиняли дітей. Няня розвішувала рушники, а пані Баер діставала чисту білизну так спокійно, ніби не відбувалося нічого особливого. Вона навіть сама взяла певну участь у грі. Коли один сміливий хлопчик кинув у неї подушкою, вона швидко підхопила її та жбурнула в нього так спритно, що він був змушений втекти з кімнати.

– Їм не боляче? – запитав Нет, що реготав на своєму ліжку.

– Звичайно, ні, – відповіла пані Баер. – У нас щосуботи ввечері буває така битва подушками. Завтра все одно потрібно надягати чисті наволочки, та й дітям добре погрітися після ванни. Тому я навіть люблю цю гру.

І пані Баер, вийнявши з комода чисті шкарпетки, почала їх перераховувати.

– Яка це славна школа! – захоплено вигукнув Нет.

– Тільки трошки дивна, – з усмішкою уточнила пані Баер. – Ми не хочемо змушувати дітей занадто багато вчитися, позбавляючи їх всіх задовольень. Спочатку я заборонила цю гру в нічних сорочках, але потім побачила, що це марно. Дітей неможливо утримати в ліжках. Тому поставила умову: дозволяю щосуботи битися подушками чверть години, а вони в усі інші дні спокійно лягають спати вчасно. Так і живемо: якщо не тримають слова – гра забороняється, якщо тримають – ставлю лампи в безпечне місце й дозволяю гратися.

– Як добре! – сказав Нет, відчуючи, що й самому хочеться приєднатися до гравців, але не наважився зробити це в перший же вечір. Тому отримував задоволення, спостерігаючи за жартівливими боями.

Ось Томмі Бенг збирається атакувати, але Демі з похвальною мужністю захищає свою кімнату. Він підхоплював на льоту подушки, які в нього кидали, й складав у себе за спиною, тож атакувальники насамкінець залишалися без металевих снарядів. Тоді вони всі відразу кинулися на Демі, щоб заволодіти своєю зброєю. Деяким хлопчикам діставалося більше, ніж іншим, але вони не звертали на це уваги. Всі стійко виносили удари, й подушки літали, як сніжки, доти, поки пані Баер не оголосила, глянувши на годинник:

– Ваш час вийшов, діти. Тепер негайно в ліжка, а то застосую санкції.

– Які саме? – поцікавився Нет.

Йому дуже хотілося дізнатися, що буде з тим нещасним, хто не послухається цієї доброї, турботливої господині школи.

– Неслухняні позбавляються права на гру наступної суботи, – відповіла пані Баер. – Я даю їм п'ять хвилин, щоб повлягатися. Потім гасимо світло, сподіваючись, що гамору більше не буде. Вони чесні хлопчики й тримають слово.

Так воно й вийшло. Бій закінчився так само раптово, як почався. Кілька ударів на прощання, останній вибух сміху, коли Демі кинув у ворожу спину сьому подушку, кілька викликів на наступну суботу, приглушений сміх, стриманий шепіт, а потім – тиша. Мама Баер поцілувала свого нового вихованця й залишила його наодинці з мріями про щасливе життя в Пламфілді.

II. Хлопчики

Поки Нет спокійно спить, я розповім вам, мої маленькі читачі, дещо про хлопчиків, з якими він познайомиться вранці.

Почнемо з уже знайомих нам. Шістнадцятирічний Франц – справжній німець – високий, білявий, педантичний. Має неабиякий музичний талант, наполегливий у навчанні, зачитується книжками. Дядько Фриц готує його до коледжу, а тітка Джо – непомітно, але цілеспрямовано – до майбутнього подружнього життя: виховує повагу до жінок і любов до дітей, залучає до господарських справ. Власне, працьовитий, добрий і терплячий Франц уже став її правою рукою. До того ж він обожнював свою веселу тітку як матір, бо вона й намагалася бути для нього нею.

Його брат Еміль зовсім інший за характером. Гарячий, нетерплячий і заповзятливий, він пристрасно любив море. Дядько обіцяв відпустити його в плавання після шістнадцяти років, а нині спонукав до вивчення всього, що пов'язано з мореплавством, постачав книжки про знаменитих адміралів та їхні діяння й дозволяв проводити дозвілля на річці, біля ставка або струмка.

Кімната Еміля нагадувала каюту військового корабля. Власне, всі його речі мали відношення до війни й до моря. Капітан Кідд[1 - Капітан Кідд – відомий пірат XVII століття.] був його ідеалом, а улюбленим заняттям – вбиратися піратом і виспівувати на всю горлянку войовничі моряцькі пісні. Ходив він перевальцем, в розмові сипав морськими термінами й жодний танок не мав для нього значення,

окрім матроського.

Хлопчики прозвали його «Командор» і дуже пишалися його флотом, що якорився у ставку. З ним, щоправда, раз у раз траплялися всілякі неприємності, які змусили б подати у відставку будь-якого іншого капітана, але тільки не Еміля – пристрасного любителя моря.

Демі належав до тих дітей, у яких розум і тіло розвиваються одночасно. Мати намагалася виховувати його доброю, люблячою дитиною, батько дбав про фізичну досконалість, а дідусь Марч, своєю чергою, піклувався про розум. Сучасний Піфагор[2 - Піфагор – давньогрецький філософ.] не утруднював онука довгими уроками й, борони Боже, не вимагав зазубрювання – тільки допомагав розкриватися здібностям так само природно, як під впливом сонця й роси розкриваються квіти.

Хоч ідеальної дитини вони й не виплекали, але його провини завжди можна було пробачити з легким серцем. Словом, це був милий хлопчик, серйозний і водночас веселий, що не хизувався власною привабливістю та розумовим розвитком, зате дуже цінував обдарованість в інших дітях. Він дуже любив книжки, які підживлювали його жваву уяву й робили мрійником.

Щоб не зробити його одним із тих ранніх у розвитку дітей, які вражають та радують дорослих короткий час, а потім одразу пасують перед реальним світом, рідні вирішили квітку-Демі пересадити в Пламфілд. Він тут так швидко прижився, що мама Мег, батько Джон та дідусь Марч визнали, що вчинили правильно. Перебування в хлоп'ячому колективі додало йому практичності в діях, розбудило дух і здуло ту ніжну павутину, яку він так любив снувати у своєму маленькому мозку.

Щоправда, він дещо шокував матір, коли, приїхавши на вікенд, уже з порога голосно гаркнув: «Хай йому грець», бо не притримав вхідні двері, які щосили грюкнули, а потім одразу зажадав високих чобіт з товстими підборами, «щоб ходити, як тато». Але Джон тільки посміявся з його вибухових зауважень, і врешті дістав чоботи, задоволено сказавши:

– З ним усе добре, тож хай забавляється. Я хочу, щоб мій син був мужнім хлопчиком, і ця тимчасова шорсткість не зашкодить йому. Ми потихеньку шліфуватимемо його поведінку, а він підбиратиме наше виховання, як голуби підбирають горох. Тож не заважайте йому й не підганяйте.

Сестра-близнючка Демі – чарівна Дейзі росла веселою чуйною дівчинкою. Як і мати, любила займатися домашніми справами, а ще прекрасно виховувала своїх численних ляльок. Вона не розлучалася зі своїм робочим кошиком і шила так добре, що Демі частенько показував новим знайомим свій носовичок, щоб похвалитися її роботою. Дівчинка не обділяла увагою і маленьку сестричку Джозі, якій пошила фланелеву спідничку.

Дейзі дуже любила поратися в буфеті й розставляти столові прибори. Щоранку вона вирушала зі щіткою до вітальні, чистила крісла й повсюди витирала пил. Демі жартував щодо цього та водночас був дуже задоволений, що сестричка і його речі тримає в порядку, а також допомагає йому з уроками: в навчанні вони йшли рівно, і навіть не думали про суперництво.

Любов між ними була такою глибокою й широю, що ніхто з хлопців не наважувався кепкувати з Демі. А якщо раптом такий сміливець знаходився, то Демі викликав

його на бій і зазвичай успішно розправлявся з кривдником. Він справді не розумів, чому хлопчики соромляться говорити прямо, що люблять своїх сестер.

Дейзі так само захоплювалася братом, вважала його найкращим у світі. Її ранок починався з того, що вона підходила до його дверей і говорила ласкаво, як мама: «Прокидайся, мій милий, скоро вже задзвонять до сніданку. Ось тобі чистий комірць».

Роба переповнювала енергія. Хтось навіть висловив здогадку, що він, мабуть, знає таємницю вічного руху, бо й хвилини не може всидіти спокійно. На щастя, хлопчик не вирізнявся особливою сміливістю та й неслухом не був, тому рідко потрапляв у біду. Натомість, як маятник, гойдався між татом і мамою, постійно «цокаючи»: Роб був жахливим базікою.

Його брат Тедді мав занадто малий вік, щоб грати помітну роль у справах Пламфілда, але власною нішею не був обділений. Час від часу в усіх виникало бажання погратися з маленькою дитиною, приголубити її. Тоді на сцену виступав Тедді, який дуже любив, щоб його пестили.

Малюк не відходив від пані Джо і пхав свого носа в усі її справи, а також страви: хлопчики звикли до того, що на випічці залишаються його пальчики, але від цього вона смакувала їм ще більше. Малеча в Пламфілді мала великі привілеї.

Діку Брауну й Адольфу, або Доллі, Петінджилу виповнилося по вісім років.

Доллі страшенно заікався, коли прибув до школи. Але оскільки нікому не дозволялося над ним насміхатися, а пан Баер займався його лікуванням, навчаючи говорити якомога повільніше, з часом цей дефект став майже непомітним. Загалом це був славний, але звичайний хлопчик, без особливих талантів. Життя в Пламфілді було йому до вподоби: Доллі з однаковим завзяттям опановував предмети й брав участь у всіх іграх.

Попри свою суттєву фізичну ваду, горбань Дік Браун так весело ніс тягар долі, що Демі якось запитав у нього:

– Невже люди від горбів робляться веселішими? В такому разі я б теж не відмовився мати горб.

Завжди жвавий і усміхнений, Дік докладав неабияких зусиль, аби не відставати від інших хлопчиків – у його слабкому тілі билось хоробре серце. Вступивши до школи, він спочатку дуже соромився свого недоліку, але скоро й думати про нього забув. Ніхто не наважувався сміятися над ним після того, як пан Баер покарав хлопчика, що здумав потішатися над каліцтвом Діка.

– Для Бога це не має значення, – ридаючи, сказав кривднику Дік. – Хоч на спині в мене й горб, зате душа – пряма!

Подружжя Баєрів всіляко підтримували в ньому цю думку й нарешті переконали, що для людей найголовніше – його душа, а на тіло вони не звертають уваги, хіба що коли хочуть поспівчувати.

Якось хлопчики гралися у звіринець, і хтось запитав:

– А яким звіром будеш ти, Діку?

– Звичайно, верблюдом! – зі сміхом відповів той. – Адже в мене горб на спині!

– Так, ти мій улюблений верблюд, – сказав Демі, який і організував цей звіринець. – Тому не носитимеш важкі речі, а твоє місце – одразу за слоном.

– Сподіваюся, й інші ставитимуться так само добре до цього бідолахи, як наші хлопчики, – прошепотіла пані Джо чоловікові, коли Дік з осяяним від щастя обличчям, пройшов повз неї. Він здавався дуже маленьким і слабким верблюдом поруч з високим, товстим Надутим Качаном, котрий цілком підходив на роль слона.

Джека Форда віддали в Пламфілд, бо ця школа була недорогою. Він був дуже жвавий і дотепний, але хитрун. Пану Баеру не подобалися його недитяча різкість і любов до грошей.

Нед Баркер нічим не вирізнявся серед тисяч інших цибатих і незграбних чотирнадцятирічних хлопчиків. Він постійно натикався на стільці, стукався об столи, завалював на своєму шляху дрібні речі, тож прізвисько «Ведмедик» причепилося до нього намертво. Був одночасно боязким і хвалькуватим, а також часто вдавався до брехні. Мав схильність ображати менших і лестити більшим. І хоч загалом такі недоліки не вважаються непоправними, за певних обставин вони могли б збити його на манівці.

Джорджа Коула зіпсувала мати. Вона загодовувала його ласощами – аж поки його не обсіли хвороби, а відтак вирішила, що про навчання не може бути й мови через слабе здоров'я. Тож у дванадцять років це був блідий, одутлий хлопчик, а ще дратівливий, тупий і ледачий.

Віддати його в Пламфілд матері Джорджа порадив знайомий. І зміни на краще не забарилися. Солодощі тут давали рідко, натомість фізичних вправ було надміру, а навчальний процес таким приемним, що Надутий Качан став із задоволенням займатися науками. Такі різкі зміни в зовнішності й поведінці Джорджа змусили матір повірити, що в пламфілдському повітрі справді було щось особливе, як переконував її син.

Таких як Біллі Варду шотландці називають «невинними». У свої тринадцять років він мав розвиток шестирічної дитини, й провина за це повністю лежала на його батькові. Амбітний чолов'яга вирішив самотужки зробити з малолітнього сина-розумника щось видатне. Він завантажував його дедалі складнішими завданнями, тримаючи за книжками по шість годин на день. Очевидно, розраховував на те, що хлопчик поглине всю їхню премудрість, як страсбурзький гусак їжу, яку йому заштовхують у горло.

Батько гадав, що виконує свій обов'язок, натомість ледве не вбив сина: від перевтоми в того почалася гарячка, яка подарувала бідній дитині сумні канікули: після одужання його мозок став схожим на дошку, якою пройшла губка.

Це був страшний удар для родини: ніхто не міг дивитися на колись чудового, талановитого хлопчика, який перетворився мало не на жалюгідного ідіота. Пан Вард віддав його в Пламфілд, ледь сподіваючись, що дитині взагалі можна ще допомогти, проте був впевнений, що там принаймні до нього ставитимуться приязно.

Біллі був таким лагідним і слухняним хлопчиком, що несила було дивитися на його зусилля напромацки пробратися до втрачених знань. День за днем він сидів за

абеткою, гордо показував А і Б, але наступного дня забував їх і починав все з початку.

Пан Баер виказував неймовірне терпіння, день у день даючи Біллі уроки, попри їх позірну марність. Він намагався обережно розвіяти туман, що огорнув його мозок, аби він не залишався важким тягарем для рідних.

Водночас пані Баер всіляко намагалася зміцнити здоров'я Біллі, а хлопчики жаліли його й поводитися з ним по-доброму. Він не любив активних ігор, тож або сидів цілими годинами, дивлячись на голубів, то рив ямки для Тедді в такій кількості, що навіть цей пристрасний землекоп висловлював здивування. Інколи Біллі невідступно ходив за шкільним робітником Сайлесом, спостерігаючи за тим, як той працює. Сай був дуже добрий до нього, а Біллі хоч і забув абетку, але дружні обличчя пам'ятав добре.

Томмі Бенг вважався ще тим шибеником, але водночас таким доброзичливим, що йому мимоволі прощали всі його витівки. Через неухильність він все пропускав повз вуха й водночас так широко каявся в скоєному, що неможливо було зберегти серйозність, коли хлопчик урочисто обіцяв виправитися й пропонував різні варіанти покарати себе.

Очікування якоїсь біди від Томмі стало звичним для пана й пані Баєрів, вони не виключали, що той може зламати собі шию або, роздобувши пороху, ненавмисне підірве будинок.

Саме для Томмі няня відвела в комоді окремий ящик, в якому зберігалися пластирі, бинти та мазі: з ним постійно траплялися жакливі речі, включно зі втратою свідомості. Неймовірно, але на ньому так само все швидко загоювалося. Інколи навіть здавалося, що після кожної нової травми його сили подвоюються.

У день свого вступу до школи Томмі мало не відрізав пальця, засунувши його в косарку. Та й упродовж всього першого тижня вів лік нещастям, які наче сипалися на нього: спочатку впав з даху сараю, потім пішов ловити курчат, і розлючена квочка мало не виклювала йому око, нарешті, ледь не втратив вухо, яке йому скрутила не менш розлючена кухарка Ейзі, заставши за поїданням вершків і пирога, поцуплених на кухні.

Проте всі ці невдачі зовсім не розхолоджували безстрашного хлопчика, й він не втомлювався вчиняти чергову витівку, учасниками якої могли стати всі без винятку пламфілдські мешканці.

Якщо Томмі не знав уроку, в нього завжди знаходилося яке-небудь веселе виправдання. Проте здібностей йому не бракувало, й він міг сформулювати відповідь, навіть нічого не вивчивши. Загалом з навчанням у нього проблем не було, зате поза класом – о-о-о, як же пустував Томмі після уроків!

Він прикрутив товсту Ейзі до стовпа мотузкою для білизни, і їй довелося простояти так майже пів години, та ще в понеділковий ранок, коли справ найбільше. Потримавши над свічкою цент, опустив його за комір гарненькій Мері-Енн, коли та прислужувала гостям школи. Бідна дівчина зойкнула з переляку, перекинула миску з супом і прожогом вискочила з кімнати, а люди, що сиділи за столом, подумали, що вона збожеволіла.

Він поставив на дерево відро з водою, прив'язавши до ручки яскраву стрічку, а

коли Дейзі, побачивши її, потягнула до себе, щоб роздивитися, то отримала на свою голову ніагарський водоспад. Мокра сукня висохла швидко, а от образа залишалася в глибині душі ще довго.

Не уникнула жартів онука й бабуся, що прийшла перевідати його. Їй він підсипав у цукорницю жменю гладких білих камінчиків, тож підсліпувата старенька ніяк не могла зрозуміти, чому цукор не розчиняється в окропі, але з делікатності нічого не сказала, випивши непідсолоджений чай.

Під час церковної служби Томмі передав хлопчикам нюхальний тютюн і вони почали так сильно чхати, що повибігали надвір. А якось узимку розчистив доріжки в снігу й полив їх водою, а потім сміявся, коли хтось падав. Мало не звів з розуму бідного Сайлеса, розвішуючи його чоботи в найвидніших місцях, бо знав, що чоловік дуже соромився своїх величезних ніг.

Умовив довірливого Доллі прив'язати нитку до гнилого зуба й випустити кінчик з рота, пообіцявши, що висмикне його вночі безболісно, коли той спатиме. Натомість тільки завдав йому неймовірного болю, бо зуб не піддався.

Останнє, до чого він додумався, – нагодував курей розмоченим у ромі хлібом. Вони сп'яніли й розбурхали весь пташиний двір: старі, поважні кури ходили, хитаючись з боку в бік, клювали землю й безперервно кудахкали. Вся школа, дивлячись на них, реготала до нестями, поки Дейзі не зачинила їх у курнику, щоб вони там проспалися.

Ось такі учні разом жили в Пламфілді. Вони вчилися, гралися, працювали, сварилися й водночас намагалися позбавлятися від своїх недоліків, тож поступово ставали дедалі кращими. Хлопчики в інших школах здобували, може, більше знань з книжок, зате менше тієї високої мудрості, яка робить людей порядними й гідними.

Поза сумнівом, корисно знати латину та грецьку мову, розбиратися в математиці, але, на думку професора Баера, твердість, самовладання й звичка покладатися на свої сили важливіші риси. Саме ці якості він намагався розвивати в дітях. Люди, які не згодні з такими поглядами, нерідко із сумнівом похитували головами, навіть коли бачили явні успіхи у вихованні хлопчиків. Але ж це була «дивна школа», як сказала Нету пані Баер...

III. Неділя

Наступного ранку Нет схопився з ліжка щойно пролунав дзвоник та із задоволенням взявся приміряти одяг, приготований для нього на стільці. Це були поношені речі одного з багатих хлопчиків. Пані Баер зберігала таке «скинуте пір'ячко» для бідних «залітних пташок», які потрапляли в її гніздо. Не встиг Нет одягнутися, як з'явився Томмі в білосніжному комірці й повів його вниз.

Сонце заливало світлом ідальню, накритий стіл і голодних хлопчиків, які вишикувалися навколо нього. Нет завважив, що цього разу вони не шуміли, як напередодні ввечері, а стояли струнко, тримаючись за спинки стільців.

Нарешті маленький Роб, глянувши на батька й отримавши кивок у відповідь, склав

руки, схилив кучеряву голівку й прочитав коротеньку молитву. Відтак усі посідали й почали снідати. У неділю подавали каву, котлети й варену картоплю – замість хліба й молока, як зазвичай у будні.

Швидко працюючи ножами й виделками, хлопчики жваво перемовлялися про приготування недільних уроків, обговорювали маршрут прогулянки й плани на наступний тиждень.

– А тепер, діти, – сказав тато Баер після сніданку, – беріться за свої ранкові заняття, щоб впоратися з ними до приїзду омнібуса, який доправить нас до церкви.

І пан Баер, подаючи приклад, пішов до кабінету, щоб скласти книжки, потрібні на понеділок.

Усі одразу ж взялися за справу. У кожного були свої маленькі обов'язки. Одні носили дрова й воду, годували домашню птицю, інші підмітали сходи або виконували доручення пані Баер.

Дейзі мила чашки, а Демі витирав їх: близнюки любили працювати разом. Навіть у малюка Тедді була своя маленька справа: він знімав зі столу серветки й розставляв стільці. Пів години діти метушилися, як бджоли у вулику, а потім приїхав омнібус, і пан Баер, Франц та ще вісім старших хлопчиків вирушили до церкви – в місто, до якого було майже п'ять кілометрів.

Нет через кашель залишився вдома з молодшими дітьми й провів з ними весь ранок у кімнаті пані Баер. Він слухав оповідання, які вона читала вголос, співав урочисту пісню-славень, яку розучували діти, а потім разом з усіма наклеював картинки в стару книжку.

– Ось моя «недільна» шафа, – сказала Джо Баер, показуючи Нету полиці, на яких лежали книжки з картинками, ящики з фарбами, кубики та письмове приладдя. – Хочу, щоб неділя стала для моїх хлопчиків спокійним, приемним днем з негаласливими іграми. Так, сьогодні вони відпочивають від уроків, але, гадаю, мають навчитися дечого такого, що важливіше за всі шкільні знання. Розумієш, про що я? – запитала вона, глянувши на Нету, який уважно її слухав.

– Ви, мабуть, хочете сказати, що вони вчаться бути добрими? – повагавшись, промовив він.

– Так, бути добрими й мати від цього задоволення. Знаю, іноді це дуже важко, але коли всі допомагають одне одному, то виходить легше. Ось як я намагаюся допомагати моїм хлопчикам.

Пані Баер зняла з полиці маленький, наполовину списаний зошит і відкрила його на сторінці, де вгорі було виведене тільки одне слово.

– Це ж мое ім'я! – з подивом вигукнув Нет.

– Так. Тут є сторінка для кожного хлопчика, де я записую, як він поведився протягом тижня, а в неділю ввечері показую йому свій звіт. Якщо він поведився погано – мене це засмучує, якщо добре – я щаслива й пишаюся ним. Та хай там як, діти знають, що я веду цей журнал для їхньої ж користі, й намагаються поводитися добре з любові до пана Баера й до мене.

– Звісно ж намагаються! – сказав Нет.

Раптом він помітив, що на сусідній сторінці стоїть ім'я Томмі. Йому дуже захотілося дізнатися, що там написано.

Пані Баер помітила це й негайно ж перегорнула сторінку.

– Ні-ні, – сказала вона, похитавши головою, – я не показую цих записів нікому, крім тих, кого вони стосуються. Те, що написано в цьому зошиті під твоїм ім'ям, не знатиме ніхто, крім нас двох. Буде тобі приємно чи соромно читати те, що я напишу тут до наступної неділі, – залежить від тебе самого. Сподіваюся, запис повинен бути хорошим. У всякому разі, я не збираюся занадто багато вимагати від тебе: ти щойно вступив до Пламфілда, і все тут ще занадто нове й незвичне для тебе. Тож задовольнюся тим, якщо ти почнеш дотримуватися наших правил. А їх дуже небагато, житимеш дружно з товаришами й дечому навчишся.

– Я постараюся, – сказав Нет, і його худеньке обличчя спалахнуло – йому так хотілося, щоб пані Баер не засмучувалася, а була щаслива.

– Мабуть, дуже важко писати так багато, – додав він, коли Джо, ласкаво поплескавши його по плечу, закрила зошит.

– Тільки не для мене, бо я, щиро кажучи, не знаю, що люблю більше – писати про хлопчиків чи їх самих, – і пані Баер засміялася, побачивши, що Нета це здивувало. – Багато хто вважає, що вони аж занадто неспокійні, що з ними важко впоратися. Це тому, що не розуміють їх. А я розумію, тому ще не зустрічала хлопчика, з яким не змогла б упоратися. Та я просто не могла б жити без моїх милих, галасливих, нерозважливих хлопчаків, правда, Тедді?

Пані Баер вчасно звернула увагу на пустуна, який саме збирався засунути в кишеню чорнильницю.

– Ну, а тепер, Нете, може, підеш пограєш на скрипці? – запитала вона, ніби вгадавши, чого йому найбільше хотілося. – Спробуй вивчити один зі славнів, які ми співатимемо ввечері.

У будинку стояла глибока, святкова тиша. Нет взяв скрипку й, зайшовши до порожнього класу, розгорнув ноти на освітленому сонцем підвіконні. Дві щасливих години пролетіли непомітно – він наче забував своє важке минуле.

Незабаром з церкви повернулися інші вихованці, й після обіду всі зайнялися різними справами. Одні читали, інші писали листи додому, виконували домашні завдання або просто тихо розмовляли між собою. О третій годині хлопчики разом з паном Баером вирушили на прогулянку, а пані Баер з Дейзі й двома синами поїхала в місто до батьків: вона завжди відвідувала їх у неділю.

Нет почувався ще дуже слабким для тривалої прогулянки, тож попросив залишити його вдома з Томмі, який люб'язно запропонував показати йому всі визначні пам'ятки Пламфілда.

– Ти бачив будинок, а тепер я покажу тобі сад, тік і звіринець, – сказав Томмі, коли їх залишили самих, доручивши Ейзі наглядати передовсім за Томмі, в якого завжди були найкращі наміри, але чомусь якимось незбагненим чином постійно траплялися найнеприємніші історії.

– Що ж це за звіринець? – запитав Нет, слідуючи за новим другом алеєю, яка огинала будинок.

– Усі хлопці мають улюбленців серед тварин, – пояснив він. – Тож тримаємо їх на току й називаємо це звіринцем. Ось ми й прийшли. Подивися, якою красунею виросла моя морська свинка! – Томмі гордо вказав на найпотворнішу тваринку з усіх, які коли-небудь бачив Нет.

Свое враження він, зрозуміло, не озвучив, зате сказав те, що могло б потішити Томмі:

– У мене є приятель, у якого цілих дванадцять морських свинок. Він хотів подарувати мені одну – біленьку з чорними цятками, але я відмовився, бо в нас не було постійного житла. Якщо хочеш, можу забрати її для тебе, – додав він, бажаючи зробити приємність товаришеві.

– Звичайно, хочу, – зрадів Томмі, – а я тоді подарую тобі мою. І вони зможуть жити разом, якщо не битимуться. Ось ці білі мишки належать Робу – їх йому подарував Франц, а кролики – Неду. Тут Демі розводить черепах: торік у нього було шістдесят дві штуки! На спині в однієї з них він надряпав своє ім'я та дату випуску в дику природу. Сподівається побачитися з нею через багато-багато років і упізнати за цими позначками. Він десь прочитав, як одного разу знайшли черепаху, мітка на якій засвідчила, що їй вже сто років. Демі такий смішний!

– А що в цьому ящику? – запитав Нет, зупинившись біля великого глибокого ящика, до половини наповненого землею.

– Тут склад черв'яків Джека Форда, – сказав Томмі. – Він їх викопує із землі й тримає тут, а потім продає нам, коли йдемо на риболовлю. Це дуже зручно, проте дорого – Джек іноді буває дуже скупим. Нещодавно мені довелося викласти два центи за дюжину, так він ще кидав найменших. Я його попередив, що копатиму собі черв'яків сам, якщо ціна не зменшиться.

А ще в мене є дві курки – оті сіренькі. Вони несуть великі яйця, які я продаю пані Баер. До речі, ніколи не беру з неї більше ніж двадцять п'ять центів за десяток, ніколи! Мені було б соромно брати більше, – і Томмі кинув зневажливий погляд на склад черв'яків.

– А чиї це собаки? – запитав Нет, уважно слухаючи розповідь про торгові операції школярів. Він також зрозумів, що заступництво такої людини, як Томмі, буде дуже корисним.

– Велика собака – Еміля. Пані Баер назвала її Колумбом, – відповів Томмі тоном господаря звіринця, який демонструє своїх звірів. Біле щеня – Роба, а жовте – Тедді. Якийсь чоловік хотів втопити їх у нашому ставку, але пан Баер йому не дозволив. Ці щенята якраз підходять для малюків, мене вони не дуже тішать. Їх звуть Кастор і Поллукс[3 – Кастор і Поллукс – брати-близнюки, які були нерозлучними, прозвані діоскурами (тобто «синами Зевса»)].

– А мені хотілося б мати ось такого віслучка. Він такий маленький, гарненький, і на ньому, напевно, так приємно їздити, – сказав Нет, згадавши, як йому доводилося довгими годинами ходити пішки і як від цього боліли ноги.

– Це віслучок Тедді. Пан Лоуренс подарував його пані Джо, щоб їй не доводилося на прогулянках носити Тедді на руках. Ми всі любимо Тобі, він такий чудовий!

А ці голуби – спільні, щоправда, в кожного є свій улюбленець. І всі пташенята, яких вони висиджують, теж спільні. Вони такі смішні – зовсім голі! Тепер їх немає, але якщо хочеш поглянути на старих, залізь нагору сходами. А я гляну, чи не знесли яєць мої Химка й Бабуся.

Нет піднявся на просторе горище й довго дивився на гарненьких голубків, які цілувалися носиками й воркували. Деякі сиділи на гніздах, інші злітали із залитого сонцем даху на вистелений соломкою двір, де шість красивих корів з гладкою шерстю меланхолійно жували жуйку.

«У кожного тут є що-небудь, тільки в мене нічого немає, – подумав Нет, відчуваючи себе дуже бідним, після того як побачив скарби інших хлопчиків. – Хотілося б і мені мати голуба, або курку, або хоча б черепаху, але тільки свою... власну».

– Де ж ви дістаєте всю цю живність? – запитав він, спустившись донизу.

– Ми або знаходимо їх, або купуємо, або нам дарують. Моїх курей подарував мені тато. А коли я наберу достатньо грошей від продажу яєць, то куплю пару качок, – тоном мільйонера сказав Томмі. – У нас є хороший ставок позаду комори. За качині яйця платять дуже дорого, а маленькі каченята такі миленькі, й так весело дивитися, як вони плавають.

Нет зітхнув. У нього не було ні батька, ні грошей, нічого в усьому світі, крім старого порожнього гаманця й майстерних пальців, які вміють діставати чудові звуки зі скрипки. Томмі, мабуть, зрозумів, чому Нет зітхнув, бо після кількох хвилин глибокого роздуму раптом сказав:

– Слухай-но, що я придумав. Якщо ти погодишся розшукувати яйця моїх курей – я цю справу ненавиджу, – то даватиму тобі одне яйце з кожної дюжини. А коли ти сам набереш дюжину яєць, то продаси їх мамі Джо. Вона заплатить тобі двадцять п'ять центів, і ти зможеш купити все, що захочеш.

– О, це було б чудово! – вигукнув Нет, потішений такою блискучою пропозицією. – Який ти добрий!

– Годі тобі, це такі дрібниці! Починай прямо зараз шукати яйця, а я почекаю тебе тут. Бабуся кокаче, значить, одне яйце ти обов'язково знайдеш.

І Томмі розвалився на сіні з приємним відчуттям, що уклав вигідну угоду й водночас зробив послугу товаришеві.

Нет весело взявся за пошуки й довго нишпорив по всіх закутках, перш ніж знайшов два великих яйця, одне – в найдальшому куточку, а інше – в старому кошику, яку привласнила собі пані Химка.

– Я візьму одне, а ти бери друге, – сказав Томмі. – У мене тепер якраз буде дюжина. А завтра почнемо новий рахунок. Записуй свої яйця крейдою ось тут, біля моїх, – і Томмі показав на ряд якихось таємничих значків на гладкому боці старої віялки.

Так власник одного яйця гордо відкрив рахунок поруч з товаришем, який зі сміхом написав над значками: «Т. Бенг і Ко».

Бідному Нету яйця здавалися такими спокусливими, що Томмі насилу умовив його віднести свою першу власність у комору Ейзі. Потім вони повернулися до екскурсії, й Нет познайомився з двома кіньми, шістьма коровами, трьома свинями й телям.

Томмі завершив огляд біля старої верби, яка схилилася гіллям над струмком, повідомивши, що наостанок покаже йому дещо дуже цікаве.

Ставши на паркан, хлопчики видерлися на дерево й дісталися широкого розгалуження. Товсті гілки щороку підстригали, а вони пускали молоді пагони, які утворювали над головою густе зелене склепіння. Під ним у розвилці стояли маленькі стільчики, а в дуплі була влаштована шапка, де лежали дві книжки, кілька недороблених свистків і човник.

– Ми з Демі тут все облаштували, – сказав Томмі. – Це наша власність, тож ніхто не може приходити сюди без дозволу. Крім Дейзі, звичайно, але вона не береться до уваги.

Нет дивився із захопленням то вниз на струмочок, що дзюрчав свою вічну мелодію, то на зелене шатро вгорі, де гули бджоли.

– Як тут добре! – вигукнув він. – Може, ви дозволите мені іноді приходити сюди? Я ніколи в житті не бачив такого дивовижного місця. Мені хотілося б бути птахом і завжди жити тут.

– Так, тут чудово. Приходь, коли захочеш, якщо погодиться Демі, а я знаю – він погодиться, бо ще вчора мені сказав, що ти йому сподобався.

– Невже? – сказав Нет, радісно всміхнувшись.

– Так. Демі любить тихих хлопців, і ви зійдетеся, особливо, якщо ти любиш книжки.

Рум'янець задоволення, який виступив на щоках Нета, згустився при цих словах.

– Я не дуже добре читаю, – пробурмотів він. – У мене не було часу вчитися, бо доводилося цілими днями ходити вулицями й грати на скрипці.

– Я теж не мастак у читанні, але коли захочу, можу читати добре, – сказав Томмі, з подивом глянувши на Нета. Цей погляд цілком прозоро натякав: «Це ж треба, дванадцятирічний хлопчик – і не вміє читати!».

– Ось ноти я вмію читати, – додав Нет, засмучений тим, що йому довелося зізнатися у своєму невігластві.

– А я не вмію, – повідомив Томмі вже іншим, збентеженим тоном.

Це підбадьорило Нета, й він твердо проказав:

– Я працюватиму з усіх сил і навчуся всього, що мені запропонують. Пан Баер задає важкі уроки?

– Ні, він взагалі не суворий. Все пояснює й допомагає, коли важко дається. Інші так не роблять, як, наприклад, мій старий учитель. Якщо, бувало, пропустиш хоч одне слово, він одразу – лясь по голові!

І Томмі потер собі голову, ніби вона ще тріщала від отриманих потиличників, які, власне, тільки й залишилися в пам'яті після цілого року занять з тим учителем.

– Гадаю, я міг би це прочитати, – сказав Нет, розглядаючи книжки.

– Так спробуй, а я допоможу тобі, – поблажливим тоном запропонував Томмі.

Нет, затинаючись у важких місцях, прочитав цілу сторінку, а Томмі підбадьорював його і врешті-решт оголосив, що той скоро читатиме не гірше за інших.

Потім вони поговорили про різні цікаві речі, зокрема й про садівництво, бо Нет, дивлячись вниз зі свого сідала, побачив по той бік струмка невеликі латки обробленої землі.

– Це наш город, – сказав Томмі. – У кожного є своя грядка. Ми садимо й сіємо, що хочемо, тільки все різне. І передумувати вже не можна. Треба тільки чекати, поки виросте те.

– Що ж ти посієш у цьому році?

– Боби – вони ростуть швидше за інші рослини.

Томмі зсунув капелюха на потилицю, заклав руки в кишені й вимовив ці слова, немилосердно їх розтягуючи, бо несвідомо наслідував Сайлеса. Нет не зміг втриматися від сміху.

– Чого ти смієшся? Виростити боби набагато легше, ніж пшеницю або картоплю. Торік посадив дині, але з ними були страшні клопоти. Ще й вродили далеко не всі – виросла одна велика й дві маленьких.

Останні слова Томмі знову протягнув, як Сайлес.

– А пшениця красиво росте? – запитав Нет, намагаючись тепер утриматися від сміху.

– Так, але з нею ще більше метушні. А боби ростуть дуже швидко. Я перший вибрав боби. Надутий Качан теж хотів їх садити, але запізнився й вирішив посіяти цукровий горох. З ним теж нічого робити, тільки збирати. Ну а це Качан зробить із задоволенням – він страшенно любить поїсти.

– А в мене теж буде грядка? – запитав Нет, думаючи, як приємно було б посадити хоч що-небудь.

– Звичайно, буде, – відповів хтось знизу.

Це був пан Баер, який повернувся з прогулянки й пішов на пошуки хлопців. У неділю він завжди намагався приділити увагу кожному хлопчикові, вважаючи, що спілкування сам на сам для них найкраще.

Щире, гаряче співчуття часом творить чудеса. Кожна дитина в школі знала, що пан Баер – добра людина, тож багато хто готовий був відкрити йому серце, навіть охочіше, ніж жінці. Особливо старші хлопці, котрі довіряли йому всі свої мрії й плани. Щоправда, коли хворіли або сумували, то інстинктивно зверталися до Джо, яку маленькі діти робили своєю повіреною завжди й у всьому.

Спускаючись із дерева, Томмі, як завжди, за щось зачепився й упав у струмок. Відтак спокійнісінько виліз з води й відправився додому перевдягатися.

Нет залишився наодинці з паном Баером, який саме цього й хотів. Вони перейшли через струмок, і пан Баер підкорив серце хлопчика, виділивши йому шматочок землі для грядки й обговоривши разом із ним, що б на ній посіяти, причому так серйозно, ніби достаток усієї школи залежав від того, що і як вродить на цій грядці.

Після приємної розмови вони перейшли до інших предметів, і завдяки цій прогулянці в голові Нета зародилося багато нових думок. Він вбирав свіжі враження так само жадібно, як суха земля – вологу. Навіть за вечерею роздумував над почутим, часто поглядаючи на пана Баера, ніби намагаючись сказати: «Мені дуже сподобалося все, що ви говорили. Як би мені хотілося послухати вас знову!».

Не знаю, чи зрозумів пан Баер це німе прохання, але коли всі хлопчики зібралися у вітальні Джо на звичну недільну бесіду, він обрав для неї тему, яка стосувалася прогулянки в саду.

«Яка ж це школа? – думав Нет, озираючись навколо. – Це просто велика родина!».

Хлопчики півколом сиділи біля каміна, одні на стільцях, інші на килимі. Демі й Дейзі примостилися на колінах дядька Фрица – так вони його називали, а Роб влаштувався за спиною мами, яка сиділа в кріслі. Він зник там дрімати, якщо розмова ставала йому незрозумілою.

Усі, здавалося, були задоволені – таким приємним є відпочинок після тривалої прогулянки. І всі уважно слухали: кожен знав, що пан Баер може звернутися до когось із питань, тому хлопці намагалися не відволікатися, щоб одразу відповісти.

– Жив-був мудрий і майстерний садівник, – почав на старовинний лад пан Баер. – У нього був величезний, надзвичайної краси сад, за яким він дбайливо доглядав. Багато садівників допомагали йому. Деякі з них працювали сумлінно й цілком заслуговували на ту добру платню, яку отримували від нього. Але були й такі, що ставилися до справи недбало, погано обробляючи землю. Це дуже засмучувало садівника, але він був терплячим і працював тисячі років, чекаючи великих жнив.

– Який же він, мабуть, був старий, – сказав Демі, який не спускав очей з дядька Фрица, ловлячи кожне його слово.

– Т-с-с, Демі! – прошепотіла Дейзі. – Це чарівна казка.

– Ні, це, напевно, алегорія, – сказав Демі.

– А що таке алегорія? – запитав Томмі, який любив ставити різні запитання.

– Поясни йому, якщо зумієш, Демі, – попросив пан Баер. – А якщо ти не розумієш,

що означає це слово, то марно його вжив.

– Ні, я знаю, що це означає, дідусь пояснював мені! – вигукнув Демі. – Байка, наприклад, – алегорія. Це історія, під якою мається на увазі що-небудь. Ось моя «Історія без кінця» – теж алегорія, бо в ній під дитиною мається на увазі душа. Адже так, тітонько?

– Так, мій милий, – погодилася пані Джо. – І дядькова історія, звичайно, теж алегорія. А тому слухай і постарайся здогадатися, що вона означає.

Демі знову став уважно слухати, а пан Баер вів далі:

– Цей садівник відвів дюжину грядок одному працівникові й наказав йому старанно їх обробляти. Чоловік цей не вирізнявся ні видатним розумом, ні особливими здібностями, але йому хотілося зробити все, як слід, бо садівник був дуже добрий до нього. Тому з радістю взявся за роботу. Грядки були різної форми й величини, одні – з родючою землею, інші – майже непридатні для вирощування рослин. Але на кожній потрібно було працювати день у день, бо на хорошій землі невпинно ріс бур'ян, а погану треба розчищати від каміння.

– Що ж ще на них було, крім бур'яну й каміння? – запитав Нет. Він так захопився, що забув свою сором'язливість і зважився заговорити. – Що на них росло?

– Квіти, – ласкаво глянувши на нього, відповів пан Баер. – Навіть на найгірших грядках росли якісь простенькі квіточки, а на деяких – троянди, запашний горошок, маргаритки – тут він ущипнув пухку щічку Дейзі, яка сиділа, притиснувшись до нього, – чи якісь інші красиві квіти й виноградна лоза. Адже за цією землею старанно доглядав майстерний садівник, що все своє життя працював у таких садах.

Демі схилив голову набік, як пташка, й спрямував свої блискучі очі на дядька. Здавалося, він почав щось підозрювати й насторожився.

Але по обличчю пана Баера нічого не можна було зрозуміти. Він переводив серйозний, проникливий погляд з одного хлопчика на іншого.

– Деякі грядки, як я вже говорив, вимагали меншої праці, їх було легко обробляти, – вів далі професор, – а інші – дуже важко. Була там одна хороша грядочка, що постійно перебувала на сонці. На ній могло б вирости багато ягід, овочів і квітів, але вона не піддавалася жодній обробці, й коли працівник сіяв на ній, між іншим, дині, з цього не виходило нічого доброго, бо грядка не могла сама по собі виростити їх. Це дуже засмучувало працівника, але він все-таки не втрачав надії. Та, попри це, грядка залишалася порожньою, а пояснювала вона це такими словами: «Я забула».

Розповідь перебив вибух веселого реготу і всі подивилися на Томмі, який насторожився при слові «дині» й опустил голову, почувши своє улюблене виправдання: «Я забув».

– Я знав, що дядько має на увазі нас! – плескаючи в долоні, вигукнув Демі. – Ти – садівник, дядько Фриц, а ми – грядки, адже так?

– Так, ти вгадав. А тепер нехай кожен із вас скаже мені, що я повинен посіяти у вас цієї весни, щоб отримати восени хороший урожай з моїх дванадцяти – ні, вже

тринадцяти грядок, – виправився пан Баер, глянувши на Нета.

– Адже не можна ж вам, пане Баеру, посіяти в нас пшеницю, горох або боби? Або, може, вам хочеться, щоб ми їх іли й розтовстіли? – сказав Надутий Качан, кругле обличчя якого просвітліло від приємної здогадки, що спала йому на думку.

– Дядько говорить не про таке насіння, – вигукнув Демі, який любив подібні розмови. – Він каже про те, що може зробити нас кращими. А бур'ян означає недоліки.

– Так, – погодився пан Баер. – Подумайте, що вам потрібніше, і скажіть мені, а я допоможу вам виростити це. Тільки й ви самі повинні намагатися з усіх сил, щоб з вами не вийшло так, як з динями Томмі – одні листя без плодів. Я почну зі старших, але перш за все запитав вашу маму, що їй хотілося б мати на своїй грядці. Адже всі ми – частинки прекрасного саду й повинні приготувати рясні жнива для Бога, якщо любимо Його.

– Я хотіла б посадити на своїй грядці насіння терпіння, вміння володіти собою, яке мені найпотрібніше, – сказала пані Баер так серйозно, що хлопчики почали старанно обмірковувати, які відповіді вони дадуть, коли прийде їхня черга. А деякі навіть відчули докори сумління, згадавши, як часто зловживали терпінням мами Баер.

Франц попросив посіяти на його грядці душевну стійкість, Нед – лагідність, Дейзі – старанність, Демі – «стільки розуму, скільки є в дідуся», а Нет боязко сказав, що йому потрібно дуже багато, тому він просить пана Баера вибрати за нього. Інші хлопчики вибирали головним чином лагідність, старанність, терпіння. Томмі побажав бути серйознішим. Один хлопчик хотів прокидатися вчасно, але не знав, як назвати таке насіння, а бідний Надутий Качан, зітхнувши, сказав:

– Я хотів би любити навчання так само, як люблю обід, але не можу...

– А ми посіємо скромність та стриманість, – сказав пан Баер, – і доглядатимемо за ним, поливатимемо його та так добре виростимо, що на наступне Різдво ніхто не істиме за обідом дуже багато, а потім хворіти від цього. Якщо ти тренуватимеш свій розум, Джордже, він буде вимагати їжі так само, як і твоє тіло, тож ти полюбиш книжки, як ось цей філософ, – додав він, відкинувши волосся з високого чола Демі. – Та й тобі теж потрібна стриманість, мій милий. Ти любиш забивати собі голову чарівними казками й різними фантазіями не менш, ніж Джордж прагне набивати свій шлунок печивом і цукерками. І те й те недобре. Арифметика, поза сумнівом, не така цікава, як «Тисяча й одна ніч», я розумію це, але вона дуже корисна, тож і тобі пора братися за неї, щоб потім не соромитися й не шкодувати про втрачений намарне час.

– Але ж «Гаррі й Люсі» і «Франц» – зовсім не чарівні казки, – заперечив Демі. – І там йдеться про барометри, цеглини, підковування коней та інші корисні речі. І я люблю ці книжки, адже так, Дейзі?

– Так, вони корисні, – сказав дядько Фриц, – але ти читаєш «Роланда» набагато частіше, ніж «Гаррі й Люсі», а «Франца» любиш далеко не так, як «Синдбада». Мені хотілося б домовитися з вами обома. Нехай Джордж істиме тільки тричі на день, а ти читатимеш тільки по одній чарівній казці на тиждень. За це я влаштую вам новий майданчик для крикету. Тільки ви повинні мені пообіцяти, що гратимете на ньому, – додав він якомога переконливіше, бо Надутий Качан терпіти не міг

бігати, а Демі зазвичай читав, коли всі гралися в активні ігри.

– Але ми не любимо крикет, – сказав Демі.

– Зараз, може, й не любите, але коли почнете грати, то, напевно, полюбите. Крім того, хоч самі ви не любите грати, але всі ваші товариші люблять, і від вас залежить, чи буде в них новий майданчик, чи ні.

Це вирішило справу, і, на превелике захоплення хлопчиків, Демі й Надутий Качан погодилися на пропозицію пана Баера.

Після цього поговорили про сад, а потім заспівали хором під акомпанемент цілого оркестру: пані Баер грала на роялі, Франц – на флейті, пан Баер – на віолончелі, а Нет – на скрипці. Концерт всім дуже сподобався, навіть кухарка Ейзі, що сиділа в куточку, часто починала підспівувати дуже приємним голосом.

У цій школі в недільному співі брали участь всі: пани й прислуга, старі й молоді, білі й чорні. Коли співі скінчилися, хлопчики потиснули руку пану Баєру, а пані Баєр поцілувала всіх, починаючи з шістнадцятирічного Франца й закінчуючи маленьким Робом, який любив цілувати маму в кінчик носа. А потім всі пішли спати.

М'яке світло лампи під абажуром, що горіла в дитячій, падало на картину, розміщену навпроти узголів'я ліжка Нета. Вона була не єдиною в кімнаті, але хлопчик одразу відзначив її особливість. Рамка з моху та соснових шишок, а також вазочка з польовими, мабуть, щойно зірваними квітами, що стояла перед нею на маленькій підставці, додавали їй загадковості в очах Нета. Він не розумів, що на ній зображено.

– Це моя картина, – сказав хтось.

Нет обернувся й побачив Демі, вбраного в нічну сорочку. Він порізав палець і ходив до тітки Джо, щоб вона його перев'язала.

– Хто ж тут намальований? – запитав Нет.

– Це Христос. Він благословляє дітей. Хіба ти нічого не знаєш про Нього? – з подивом запитав Демі.

– Знаю... Трохи, проте мені хотілося б знати більше. Він видається таким добрим, – відповів Нет, все пізнання якого про Бога полягало лише в тому, що він часто чув, як вимовляли Його ім'я всує.

– Я знаю про Нього все, – сказав Демі, – й дуже люблю розповіді про Нього, бо все це правда.

– Звідки ж ти дізнався?

– Мені розповів дідусь. Він знає все і вміє розповідати чудові історії. Коли я був маленьким, то грався з його книжками та будував з них мости, залізниці й будинки.

– А скільки тобі років?

– Уже пішов одинадцятий.

– Ти знаєш багато різних речей, адже так?

– Так. Бачиш, яка в мене велика голова! Дідусь каже, що мені доведеться довго вчитися, щоб її наповнити. Ось тому я й намагаюся набивати її швидше.

Нет засміявся такому дивному поясненню, а потім серйозно сказав:

– Розкажи мені, будь ласка, про Нього.

– Одного разу я знайшов дуже красиву книжку, – почав Демі, – й хотів погратися нею, але дідусь сказав, що не можна цього робити. Він показав мені картинки й розповів, що на них намальовано. Мені дуже сподобалися історії про Йосипа і його злих братів, про маленького Мойсея, який плавав у кошику річкою, але найбільше я полюбив розповіді про Ісуса Христа, й дідусь стільки раз їх мені повторював, що я вивчив усе напам'ять. Він подарував мені цю картину. Якось я захворів, і її повісили в цій кімнаті. Мені швидко вдалося одужати, тож я вирішив залишити її тут, щоб інші хворі діти могли дивитися на неї.

– А навіщо Він благословляє дітей? – запитав Нет, який не міг відвести очей від обличчя Христа.

– Бо Він любив їх.

– Це були бідні діти? – з цікавістю запитав Нет.

– Так, мабуть, бідні. Бачиш, як погано вони одягнені, і їхні матері очевидно теж небагаті. Ісус Христос любив бідних, допомагав їм і умовляв багатих, щоб вони були добрішими до них. І бідні дуже, дуже любили Його! – гаряче говорив Демі.

– Він був багатий?

– Ні, дуже бідний. Він народився в печері, а коли виріс, у Нього не було ніякого житла й не було чого їсти, якби люди не давали Йому їжу. Він ходив усюди й проповідував, намагаючись зробити людей кращими. А потім злі люди вбили Його.

– За що вони Його вбили? – запитав Нет і сів на ліжку, щоб краще чути.

Йому так хотілося дізнатися більше про Христа, який любив бідних.

– Я розкажу тобі. Тітка Джо не розсердиться за це.

І Демі сів на сусідньому ліжку, дуже задоволений, що може розповісти свою улюблену історію такому уважному слухачеві.

Через деякий час няня зазирнула в кімнату, щоб подивитися, чи заснув Нет, але одразу нечутно причинила їх і попрямувала до пані Баер. Її глибоко схвилювало й зворушило те, що відбувалося в дитячій.

– Чи не хочете зайти в дитячу, пані, – сказала вона, – й помилуватися на дивовижну картину? Нет уважно слухає Демі, який розповідає йому про немовля Ісуса.

Пані Баер саме збиралася зайти до Нета та поговорити з ним перед сном. Вона знала, що кілька серйозних слів в цей час приносять велику користь. Але коли підійшла до дверей дитячої та побачила, як жадібно Нет слухає свого маленького друга та як гаряче той розповідає чудову історію про Христа, піднявши очі на зображене на картині Його прекрасне, лагідне обличчя, її очі наповнилися слізьми й вона тихенько пішла.

«Демі, – думалося їй, – несвідомо принесе цьому бідному хлопчикові більше користі, ніж я. Мені краще не втручатися».

Ще довго чувся шепіт у дитячій, але ніхто не турбував хлопчиків і не зупиняв Демі. А коли нарешті все затихло, й пані Баер прийшла взяти лампу, Демі вже пішов, а Нет міцно спав. Його обличчя було лагідним і спокійним. Пані Баер зрозуміла, що один день турботи та доброти зробив стільки, скільки зазвичай робить рік терплячого виховання. Тож ця маленька грядка у занедбаному досі саду неодмінно принесе рясний урожай. Маленький проповідник вже засіяв її найкращим насінням.

IV. Перший крок

У понеділок вранці Нет з острахом йшов у клас. Та як йому було не боятися? Адже зараз всі побачать, що він нічого не знає.

На щастя, пан Баер відвів йому дуже зручне місце в ніші біля вікна й доручив Францові провести з ним перший урок. Тож ніхто з дітей не чув, як він затинався під час читання, не бачив, які каракулі виводив у своєму зошиті. Нет був глибоко вдячний за це й навчався з таким завзяттям, що пан Баер, глянувши на його розпашіле обличчя й забруднені чорнилом руки, з усмішкою сказав:

– Не варто перевтомлюватися, мій хлопчику, – в нас ще багато часу попереду.

– Але мені потрібно працювати якомога більше, а то я не наздожену інших, – заперечив Нет. – Вони знають так багато, а я – нічого...

Слухаючи, як хлопчики твердо й упевнено відповідають уроки з історії, географії та граматики, Нет мало не впав у відчай.

– Зате ти знаєш багато того, чого не знають вони, – сказав пан Баер, сідаючи ближче до Нета, бо Франц вже допомагав молодшій групі долати труднощі таблиці множення.

– Я? – недовірливо запитав Нет.

– Звичайно. Ти вмієш стримуватися, володіти собою, а Джек, котрий так швидко розв'язує арифметичні задачі, не вміє. Адже звичкою до стриманості теж потрібно опанувати, і, гадаю, ти цей урок добре засвоїв. Крім того, ти вмієш грати на скрипці, чого не вміє жоден з наших хлопчиків, хоч їм дуже цього хотілося б. І нарешті, найголовніше, ти від щирого серця бажаєш вчитися, а це вже половина справи. Спочатку тобі, може, й буде важко, але не падай духом і працюй, працюй... З кожним днем навчання підкорюватиметься тобі.

З кожним словом, промовленим паном Баером, обличчя Нета прояснялося: він радів, що знає хоч щось.

«Так, я можу стримуватися, – думав він. – Мене навчив цього батько, коли бив мене час від часу. І я вмію грати на скрипці, хоч і не знайду на мапі Біскайську затоку», – подумав він із, здавалося б, недоречним відчуттям комфорту. А потім сказав так серйозно й голосно, що Демі почув його:

– Я хочу вчитися, тож старатимуся. Я ніколи не ходив до школи, але не винен у цьому. І якщо товариші не сміятимуться наді мною, то сподіваюся, що впораюся, адже ви й пані Баер такі добрі до мене!

– Ніхто не сміятиметься над тобою. А якщо хтось спробує, то я скажу, щоб він не робив цього! – крикнув Демі, забувши, що сидить на уроці.

Молодша група, яка зупинилася на множенні сім на дев'ять, теж обернулася, як за командою, бажаючи дізнатися, що трапилося.

Вважаючи, що бесіда про те, як треба допомагати один одному, важливіша за урок арифметики, пан Баер розповів історію Нета. Вона вийшла такою цікавою і зворушливою, що добрі хлопчики наперебій обіцяли підставляти плече новому товаришеві. Крім того, їх тішила можливість поділитися своїми здобутками з тим, хто так чудово грає на скрипці. Відтоді не було жодного разу, щоб в разі потреби хтось не простягнув Нетові руку підтримки, якщо він спіткався на сходах до знань.

Щоправда, поки хлопчик не зміцнів, йому не дозволяли багато вчитися. Зате міг більше часу проводити на своїй грядці. Це заняття приносило більше користі для здоров'я, ніж будь-які ліки.

Нет засіяв її квасолею. Він радів кожному новому листочку, кожній стеблинці, які підіймалися з землі під дією теплого весняного повітря. Жодна грядка не була оброблена так добре – Нет рився в ній, як кріт. Пан Баер навіть висловлював припущення, що на ній нічого не встигне вирости, так енергійно Нет ворушив землю. Тому він часто давав йому якусь легку роботу у квітнику або на полуничних грядках, де той, наспівуючи, працював так само старанно, як бджоли, що літали навколо нього.

– Ось така зміна мені дуже подобається, – говорила пані Баер, дивлячись на колись бліді, а тепер рум'яні щоки Нета, або поплескуючи його по плечах, які вже почали розпрямлятися від роботи на свіжому повітрі, здорової їжі й відсутності важкого гніту бідності.

Демі став другом Нета, Томмі – його покровителем-опікуном, а Дейзі – утішницею в усіх його бідах. Хоч ці діти були молодшими за нього, їх компанія подобалася йому більше: він не любив брати участь в активних іграх старших хлопчиків.

Пан Лоуренс не забув Нета. Він надсилав йому одяг, книжки, ноти, а час від часу приїздив сам, щоб подивитися, як живеться його хлопчикові, або брав його із собою в місто й водив на концерти. У великому будинку пана Лоуренса Нет бачився з його милою дружиною й чарівною маленькою донькою, смачно обідав і відчував себе таким щасливим, що після кожного такого відвідування думав про нього цілими днями й марив ночами.

Для щастя дитини потрібно так мало! Боляче бачити, коли на прекрасній, осяяній сонцем землі зустрічаються сумні дитячі личка й самотні сердечка. Розуміючи це, Баери збирали для своїх голодних пташенят всі крихти, які могли дістати, бо самі були багаті лише своєю добротою.

Багато заможних приятельок пані Баер надсилали їй іграшки, котрі вже набридли їхнім дітям, і лагодити їх взявся Нет. Це було підходящим заняттям для його спритних пальців. Часто в дощові дні він сидів з клеєм, фарбами та складаним ножом, доводячи до ладу лялькові меблі, домашніх тварин і диких звірів, а Дейзі в цей час шила вбрання для обшарпаних ляльок.

Відновлені іграшки ховали в особливу, відведену для них шафу, а на наступне Різдво ними прикрашали ялинку, яку Баери влаштовували щороку для всіх бідних дітей, які жили по сусідству.

Демі ніколи не набридало читати й переказувати свої улюблені книжки. Нет провів багато приемних годин, слухаючи «Арабські казки», «Робінзона Крузо» та інші безсмертні твори, які діти ще довго читатимуть із захопленням.

Перед Нетом ніби відкрився новий світ. Коли йому хотілося швидше дізнатися продовження якогось оповідання, він брався за читання сам, і через деякий час став читати не гірше інших хлопчиків. Перемога над собою не могла його не тішити, вимагала подальшого удосконалення, тож йлося навіть про суперництво з Демі в читанні.

Незабаром у житті Нета сталася зовсім несподівана й дуже приємна для нього зміна.

Деякі хлопчики з небагатих родин були «у справі», як вони висловлювалися. Тобто знали, що незабаром їм доведеться самим заробляти на хліб, а Баери намагалися всіляко заохочувати їх до праці й розвивати підприємливість.

Томмі продавав яйця, Джек торгував черв'яками для риболовлі, Франц вів уроки для молодшої групи й отримував за це платню. Нед любив столярувати, тож для нього придбали токарний верстат, на якому він виточував різні корисні й красиві речі для продажу.

Демі майстрував водяні млини й інші – незвичайні, дуже складні, але непрактичні машини.

– Нехай буде механіком, якщо захоче, – говорив пан Баер. – Досить знати хоч якесь ремесло, щоб бути самостійним. Всяка праця корисна, тож маємо розвивати здібності наших хлопчиків, чого б вони не стосувалися – поезії чи обробки землі, якщо згодом це принесе їм користь.

Одного разу Нет прибіг до пана Баера й, задихаючись від хвилювання, запитав:

– Можна мені піти й пограти на скрипці для компанії, яка влаштувала пікнік у нашому лісі? Мені за це заплатять, а я так хотів би заробляти гроші, як інші хлопчики. Але ж я тільки й умію, що грати на скрипці.

Пан Баер, не замислюючись ні на хвилину, відповів:

– Звичайно, іди. Заробляти гроші в такий спосіб дуже приємно, і я втішений, що тобі запропонували цю роботу.

Нет пішов і повернувся з двома доларами в кишені, які показував усім, розповідаючи, як весело йому було, як всі учасники пікніка були добрі до нього, як вони хвалили його музику й обіцяли запросити знову.

– Це набагато краще, ніж грати на вулицях, – сказав Нет, поплескуючи по своєму, тепер вже не порожньому гаманцю й відчуваючи себе справжнім мільйонером. – Тоді я не отримував нічого, а тепер всі гроші дісталися мені. І крім того, мені було дуже весело. Тепер я теж «у справі», як Томмі або Джек. О, як це мене тішить!

Так, він був «у справі», і справ у нього було достатньо. Влітку пікніки влаштовувалися дуже часто, й на Нета був великий попит. Пан Баер охоче відпускав його грати за умови зроблених уроків. Всім було приємно дивитися, як Нет сідав у красивий екіпаж, що присилали за ним, або коли він повертався додому, втомлений, але щасливий, із заробленими грошима в кишені й ласощами для Дейзі та маленького Тедді – про них він ніколи не забував.

– Я збиратиму гроші, – казав він, віддаючи свої долари на зберігання пані Баер, – а коли їх набереться багато, куплю собі власну скрипку. Тоді мені можна буде заробляти собі на хліб, адже так?

– Сподіваюся, що так, Нете. Але перш за все ми повинні зробити тебе сильним і здоровим та вкласти якомога більше знань у твою музичну голову. Згодом пан Лоуренс знайде тобі пристойне місце, а коли-небудь ти виступиш на великій сцені, і ми всі приїдемо слухати тебе.

Нет почувався цілком щасливим. У музиці він робив такі значні успіхи, що пан Баер заплющував очі на його досить посередні знання з предметів. Бо знав: до чого лежить серце, там всього охочіше працює й голова. Щоправда, коли Нет переходив межу й надто недбало ставився до уроків, йому забороняли грати на скрипці протягом цілого дня. Це було таким жорстоким покаранням, що хлопчик одразу брався за розум.

Дейзі дуже любила музику, тож з великою повагою ставилася до музикантів. Коли Нет вправлявся на скрипці, вона майже завжди сиділа на сходах біля його дверей і з мрійливим виразом на обличчі або шила, або няньчила одну зі своїх ляльок. Це тішило хлопчика й спонукало грати для своєї маленької слухачки якнайкраще.

«Точно наша Бет», – думала тоді тітка Джо, згадуючи свою молодшу сестру, й намагалася якнайшвидше піти, щоб не бентежити дівчинку.

Нет дуже полюбив пані Баер, однак більшу частину свого маленького серця віддав професорові, який, як справжній батько, дбав про слабкого, соромливого хлопчика, що за короткий вік зазнав так багато горя. На щастя, від важкого життя, яке вів Нет, постраждало тільки його тіло, але не душа. Може, любов до музики охороняла його.

Хай там як, але пан Баер досвідченим оком бачив багато хорошого в Неті й з великим задоволенням розвивав ці задатки, водночас виправляючи недоліки. Він прикипів душею до люблячого й лагідного, як дівчинка, Нета й, розмовляючи про нього з дружиною, часто називав «своею донькою», що дуже смішило її. Самій пані Баер більше подобалися сміливі, мужні хлопчики, вона вважала Нета дуже милим,

але слабким. Це, втім, не заважало їй пестити його так само ніжно, як вона пестила Дейзі.

Щоправда, один недолік Нета дуже турбував Баєрів, хоч вони й розуміли, що це наслідок його життя в постійному страху – він іноді говорив неправду. Траплялося таке здебільшого через дрібниці, але все-таки то була брехня.

– Будь якомога уважнішим до себе, – сказав якимось пан Баєр, обговорюючи з Нетом одну з таких ситуацій. – Стеж за тим, що говориш, щоб випадково не збрехати.

– Я намагаюся, але ніяк не можу відвикнути, – відповів Нет. – Я звик брехати, бо боявся тата й Ніколо, а тепер іноді брешу, бо хлопчики сміються наді мною. Я знаю, що це недобре, але забуваю...

І Нет у розпачі схиляв голову.

– Я теж брехав у дитинстві, – вів далі пан Баєр, – але бабуся відучила мене. І знаєш як? Батько й мати сердилися на мене, вмовляли й карали, але я все забував, так само як і ти. Тоді бабуся сказала мені: «Я допоможу тобі не забувати й притримаю твій неслухняний язичок». Вона веліла мені висунути його й надрізати самий кінчик ножицями, але кров все одно пішла. Це було жахливо, однак принесло мені велику користь. Язык загоювався досить довго, тож я міг говорити тільки дуже повільно, а отже, мав час обдумати те, що хотів сказати. А коли язык зажив, все одно уважно стежив за собою, бо боявся бабусиних ножиць.

– У мене не було бабусь. Але якщо ви думаєте, що це допоможе мені, розріжте мені кінчик язика, – рішуче сказав Нет, який дуже боявся болю, але бажання відучитися брехати було ще більшим.

Пан Баєр усміхнувся й похитав головою.

– Я знаю інший, спосіб, кращий, – сказав він. – Він уже випробуваний мною. Ось як ми зробимо. Щораз, як ти збрешеш, покараний буду я.

– Як же так? – з подивом вигукнув Нет.

– Ти даси мені кілька ударів лінійкою по руці, – сказав пан Баєр. – Сам я рідко вдаюся до цього покарання. Може, ти краще станеш стежити за собою, якщо біль доведеться терпіти не тобі, а мені.

– Бити вас лінійкою? Ні, ніколи!

– Тоді постарайся не брехати. Біль, звичайно, не може принести задоволення, але я охоче винесу його, аби викорінити твій недолік.

Ця розмова подіяла на Нета так сильно, що він досить довго утримувався від брехні. Пан Баєр розсудив правильно: любов до нього могла втримати Нета краще, ніж страх за себе.

Але в один нещасний день Нет не остерігся. Коли Еміль запитав, чи не він прим'яв його пшеницю, й пригрозив відлупцювати в разі, якщо це так, Нет відповів «ні». А тим часом пшеницю прим'яв справді він, коли біг по саду від Джека, який ганявся за ним.

Нет думав, що ніхто цього не бачив, але виявилося, що Томмі бачив. І коли два дні потому Еміль знову заговорив про свою пшеницю, Томмі розповів, як було. В той час уроки вже скінчилися, й усі були в залі. Пан Баер присів на солом'яний диванчик разом з Тедді, але почувши слова Томмі й побачивши, як спалахнуло перелякане обличчя Нета, зняв Тедді з колін.

– Іди до мами, мій хлопчику, я зараз прийду, – сказав він їй, взявши Нета за руку, пішов разом з ним у клас і зачинив за собою двері.

З хвилину хлопчики мовчки переглядалися між собою, а потім Томмі вислизнув з кімнати і, підійшовши зовні до вікна, зазирнув у клас: штора була трохи відхилена, тож у вузьку смужку було видно все. Томмі вжахнувся, коли побачив, що пан Баер зняв довгу, вкриту пилом лінійку, бо нею рідко користувалися. «Господи, він хоче побити Нета лінійкою! Краще б я нічого не говорив!», – подумав добросердечний хлопчик: покарання лінійкою вважалося страшною ганьбою.

– Ти пам'ятаєш, що я казав тобі останнім разом? – сумно, але не сердито запитав пан Баер.

– Пам'ятаю, тільки, будь ласка, будь ласка, не змушуйте мене робити це! Я не можу! – в розпачі вигукнув Нет, задкуючи до дверей і ховаючи руки за спину.

«Що ж це таке, він, здається, страшно боїться! Якби така штука сталася зі мною, я переніс би покарання як чоловік», – подумав Томмі, хоч серце в нього калатало.

– Я дотримаю свого слова, а ти постарайся на майбутнє запам'ятати, що не слід брехати, – сказав пан Баер. – Візьми лінійку й вдар мене гарненько по долоні шість разів.

Томмі так вразили ці слова, що він мало не впав з лавки, на якій стояв. Але хлопчик міцно схопився за підвіконня, бо не міг пропустити драму, яка розгорталася перед його очима.

Пан Баер говорив тоном, що не допускав заперечень, і Нет був змушений коритися. Він взяв лінійку й з переляканим виглядом двічі вдарив свого вчителя по долоні. Відтак зупинився й, піднявши залите сльозами обличчя, глянув на пана Баера.

– А зараз бий сильніше, – твердо сказав той.

Бачачи, що ніякі прохання не подіють на пана Баера, й бажаючи якнайшвидше закінчити це катування, Нет закрив обличчя рукавом і вдарив так, що долоня чоловіка почервоніла. Проте, біль, який відчував у ту хвилину Нет, був набагато сильнішим.

– Може, досить? – задихаючись, запитав він.

– Ні, залишилося ще два рази, – відповів пан Баер.

Нет знову вдарив його по руці, майже не бачачи, куди потрапляє, а потім кинув лінійку й, схопивши руку пана Баера, притулився до неї обличчям і заплакав від сорому, любові й каяття.

– О, тепер я запам'ятаю! Тепер я пам'ятатиму! – вигукнув він.

– Сподіваюся, що так, – лагідно сказав пан Баер, поклавши руку йому на плече. – Попроси Бога допомогти тобі й постарайся надалі позбавити нас обох від подібних сцен.

Томмі відскочив від вікна й повернувся в зал. У нього було таке збентежене обличчя, що хлопчики, оточивши його, почали наперебій випитувати, яке страшне покарання пан Баер застосував до Нетя.

Томмі аж занадто виразним шепотом почав розповідати, а вони слухали з таким виглядом, ніби чекали, що небо ось-ось впаде на них. Це порушення звичного порядку речей приголомшило всіх без винятку.

– Одного разу він змусив мене зробити те саме, – сказав Еміль так, ніби зізнався в жакливому злочині.

– І ти вдарив його? Ударив нашого милого, старого тата Баера? – вигукнув Нед, міцно схопивши Еміля за комір. – Хотів би я подивитися, як би ти зробив це зараз!

– Це було давно. Тепер я радше дам відрубати собі руку, ніж ударити його, – сказав Еміль і, обхопивши Неда руками, обережно поклав його спиною на підлогу, хоч за інших обставин той отримав би кілька болючих стусанів.

– Як ти міг? – розгублено промовив Демі.

– Мені спочатку здавалося, – ділився спогадами Еміль, – що це дрібниці, й буде навіть кумедно виконати таку штуку. Але коли я вдарив дядька, то раптом згадав все, що він зробив для мене, й не зміг більше підняти лінійку. Ні, ні за що у світі! Якби він навіть звалив мене з ніг і почав топтати ногами, я не став би опиратися – таким винуватим почувався!

Еміль вдарив себе кулаком у груди, щоб висловити своє каяття.

– Нет, мабуть, все ще плаче, він страшенно засмучений, – сказав Томмі. – Не скажемо йому й слова про те, що трапилося, добре?

– Звичайно, не скажемо, але брехати дуже погано, – сказав Демі, із жахом думаючи про те, що покаранню піддався такий добрий дядечко Фриц.

– А чи не піти нам звідси? – тактовно запропонував Франц. – Тоді Нету можна буде непомітно пройти нагору.

І він разом із хлопчиками попрямував до звіринцю – їхнього улюбленого притулку у важкі хвилини.

Нет не спустився до обіду, тож пані Джо принесла йому поїсти, сказавши при цьому кілька ласкавих слів, які трохи полегшили його біль, однак підвести на неї очі він так і не зміг.

Через деякий час хлопчики, що гралися поблизу, почули звуки скрипки й подумали: «Значить, заспокоївся». Так, він заспокоївся, але все ще соромився зійти вниз. Нарешті зважився трохи прочинити двері, щоб якомога непомітніше прослизнути надвір і побігти в ліс. На сходах сиділа Дейзі, цього разу без роботи й без ляльки, але з носовичком у руках. Ймовірно, вона плакала через свого друга, який

сидів на самоті.

– Я йду гуляти. Хочеш зі мною? – запитав Нет, намагаючись удавати, ніби нічого особливого не сталося, але відчуваючи глибоку вдячність до Дейзі за її безмовне співчуття. Йому здавалося, що тепер всі повинні дивитися на нього, як на злочинця.

– О, так! – вигукнула Дейзі й побігла за капелюхом, горда від того, що великий хлопчик запросив її гуляти.

Товариші Нета бачили, як вони з Дейзі йшли до лісу, але жоден з них не кинувся їх наздоганяти, бо знали, що ця добра маленька дівчинка буде для нього найкращою супутницею і втішить краще, ніж будь-хто інший. Хлопчики з Пламфілду були набагато делікатнішими, ніж вважали люди, які не схвалювали методів виховання в школі Баерів.

Прогулянка пішла Нету на користь: повернувшись додому, він був хоч і мовчазнішим, ніж зазвичай, однак так само приязним. Ніхто й словом не обмовився про ранкову подію, але вплив її на Нета був очевидним. Причому з часом він тільки посилювався. Хлопчик щосили намагався виправитися, в чому йому терпляче допомагав пан Баер.

І щоразу, коли Нет торкався руки свого доброго вчителя, він згадував, що той заради нього добровільно терпів біль.

V. Форми для пиріжків

– Що трапилося, Дейзі?

– Хлопчики не хочуть, щоб я гралася з ними.

– Чому ж?

– Вони кажуть, що дівчатка не грають у футбол.

– Ні, вони грають, бо я теж грала, – й пані Баер засміялася, згадавши свої дитячі витівки.

– І я знаю, що можу грати. Ми з Демі часто грали в футбол, і нам було дуже весело. А тепер він не хоче, бо товариші сміються над ним.

– А знаєш, адже він, мабуть, має рацію, моя любя. Удвох вам було добре грати, але футбол занадто галаслива гра, якщо в ній беруть участь дванадцять хлопчиків. Я на твоєму місці придумала б для себе якусь іншу хорошу гру.

– Мені набридло гратися на самоті, – похмуро заперечила Дейзі.

– Я скоро прийду й пограюся з тобою. А зараз мені потрібно приготуватися для поїздки в місто. Ти теж поїдеш зі мною, побачишся з мамою, а, якщо захочеш, то залишишся вдома.

– Я дуже хочу побачитися з мамою й Джозі, але краще повернуся. Без мене Демі нудьгуватиме, та я й сама більше люблю жити тут, тітонько.

– Ти не можеш обійтися без свого Демі, так? – запитала Джо, мабуть, цілком розуміючи її любов до єдиного брата.

– Звичайно, не можу. Ми близнюки, тому любимо одне одного більше, ніж інші брати й сестри, – відповіла Дейзі, й обличчя її прояснилося: вона вважала, що бути близнюками – найбільше щастя, яке тільки можна собі уявити.

– То чим же ти вирішила займатися, поки я збиратимуся? – запитала пані Баер, водночас швидко розкладаючи на полицях білизну.

– Не знаю, – відповіла Дейзі, схопившись за двері й ліниво гойдаючись на них. – Ляльки та іграшки мені набридли. Як було б добре, якби ти, тітонько Джо, придумала якусь нову гру для мене.

– Добре, я постараюся придумати, але на це потрібен час, моя любя. А поки чи не хочеш зійти вниз і подивитися, що готує Ейзі на сніданок?

– Хочу, якщо тільки вона не сердита.

І Дейзі вирушила на кухню, де повновладно панувала негритянка Ейзі.

Через п'ять хвилин дівчинка повернулася веселою, зі шматочком тіста в руці й борошном на кінчику носа.

– Можна мені покухарити з Ейзі, тітонько? Ми робитимемо пиріжки. Вона сьогодні добра й дозволила мені допомагати їй. А це так весело! – одним духом випалила Дейзі.

– От і добре! – сказала пані Баер, дуже задоволена, що Дейзі знайшла собі розвагу: адже іноді зайняти одну дівчинку важче, ніж дюжину хлопчиків. – Іди кухарити й залишайся на кухні, скільки хочеш.

Дейзі чкурнула вниз, а тітка Джо сушила собі голову, придумуючи для неї нову гру. Нарешті якась, мабуть, щаслива думка прийшла їй у голову, бо вона усміхнулася й, зачинивши шафу, прошепотіла:

– Я постараюся зробити це!

Ніхто в той день так і не дізнався, що придумала тітка Джо.

Вона тільки сказала Дейзі, що купить їй сьогодні нову гру. Дівчинка так розхвилювалася, що по дорозі в місто тільки те й робила, що ставила запитання, не чекаючи на них відповідей.

Тітка Джо залишила її в матері, щоб вона погралася з маленькою сестричкою Джозі, а сама рушила за покупками. А коли повернулася з різними пакунками й пакетами, Дейзі вже так замучила невідомість, що вона запропонувала негайно їхати назад, у Пламфілд.

Але тітка Джо хотіла поспілкуватися з сестрою, тож Дейзі мимоволі була залучена

до розмови. Вона сиділа на килимі й смішила пані Брук, розповідаючи їй про пустотливі витівки хлопчиків.

Дейзі ніяк не могла зрозуміти, коли тітка Джо встигла відкрити свій секрет пані Брук, але незабаром стало очевидно, що її мама все знає.

Одягаючи на Дейзі капелюшок і цілючи її рожеве личко, вона сказала:

– Будь хорошою дівчинкою, Дейзі, й навчися цікавій та корисній грі, яку тітка купила для тебе. З її боку дуже мило, що вона хоче гратися з тобою, бо сама вона не особливо любить цю гру.

Пані Брук і тітка Джо весело розсміялися, змусивши Дейзі проїнятися ще більшим здивуванням.

По дорозі в екіпажі щось задзвеніло.

– Що це дзвенить? – запитала Дейзі, настороживши вушка.

– Нова гра, – відповіла тітка Джо.

– З чого ж вона зроблена?

– Із заліза, жерсті, дерева, міді, цукру, солі, вугілля й безлічі інших речей.

– Як дивно! А якого вона кольору?

– Всіляких кольорів.

– А вона велика?

– Трохи велика, але місцями не дуже.

– Я коли-небудь її бачила?

– Часто, але не таку чудову, як ця.

– Що ж це може бути? – гадала Дейзі, підстрибуючи від нетерпіння. – Я не можу чекати. Коли ж я її побачу?

– Завтра вранці після уроків.

– Вона й для хлопчиків?

– Ні, тільки для тебе й Джозі. Хлопцям буде, звичайно, цікаво поглянути на неї, – їм особливо сподобається одна її частина, але вони зможуть долучитися до гри тільки тоді, якщо ти їм дозволиш.

– Демі я дозволю, якщо він захоче.

– Не турбуйся, всі захочуть, а найбільше – Надутий Качан.

Очі пані Баер заблищали, й вона поплескала по згортку, який лежав у неї на колінах.

– Дай мені помацати його хоч разок, тітонько! – попросила Дейзі.

– Ні, ні, й ще раз ні. Ти відразу здогадаєшся, а тоді мій сюрприз пропаде.

Дейзі надулася, але одразу засміялася, побачивши крізь маленьку дірочку в папері щось блискуче.

– Як довго чекати! А чи не можна мені поглянути сьогодні?

– Ні, ні, моя люба. Потрібно ще все налаштувати й розставити по місцях. Я обіцяла дядькові Тедді не показувати тобі нову гру доти, поки все не буде готове.

– Якщо дядько знає про цю гру, значить, вона незвичайна! – плескаючи в долоні, вигукнула Дейзі.

Її милий і до того ж багатий дядько Тедді Лоуренс був для дітей якимось добрим чарівником: він завжди придумував для них всілякі сюрпризи, чудові подарунки й кумедні розваги.

– Так, Тедді ходив зі мною, й ми разом її купили. Так весело було підбирати для неї різні штучки! Йому хотілося, щоб все було найбільше й найкрасивіше, тож простенька гра, яку я придумала, завдяки йому перетворилася на чудову. Ти повинна міцніше поцілувати твого доброго дядька, коли побачиш його. Він сам вибрав цю чарівну маленьку ку... Господи, я мало не сказала тобі, що це таке! – вигукнула пані Баер і, мабуть, побоюючись знову проговоритися, почала переглядати свої рахунки.

А Дейзі з покірним виглядом склала ручки на колінах і стала думати, яка ж гра починається на «ку».

Приїхавши додому, вона уважно розглядала всі пакунки, які виймали з екіпажу. Особливо її зацікавив один дуже великий і, мабуть, важкий, який Франц відніс у дитячу.

У цей день нагорі відбувалося щось таємниче.

Франц стукав молотком, Ейзі ходила то вгору, то вниз сходами, тітка Джо бігала тим самим маршрутом, ховаючи щось під фартухом. З дітей нагору не пускали нікого, крім Тедді, який ще дуже погано говорив і не міг видати секрет. Про побачене він розповідав щось незрозуміле й весь час сміявся.

Все це так розхвилювало Дейзі, що її збудження передалося хлопчикам. Вони навперебій стали пропонувати тітці Джо свою допомогу. Але вона відмовилася від неї, повторивши їхні ж слова, сказані Дейзі:

– Дівчата не можуть гратися з хлопчиками. Ця гра для Дейзі, для Джозі, й для мене. Ви нам не потрібні.

Після цих слів юні джентльмени скромно пішли, а потім стали так люб'язно й гаряче просити Дейзі пограти з ними в кульки, в конячки, у футбол чи в будь-яку гру на її бажання, що наївна дівчинка була надзвичайно здивована.

Завдяки люб'язності хлопчиків день пройшов непомітно. Дейзі лягла спати рано, а вранці так активно займалася й працювала, що дядько Фриц подумав: «Як було б добре купувати їй нову гру щодня!».

Хвилювання охопило весь клас, коли об одинадцятій годині пан Баер відпустив Дейзі: всі знали, що зараз вона нарешті побачить таємничу нову іграшку.

Хлопчики провели її очима, коли вона вибігла з класу, а Демі став таким неуважним, що, коли Франц запитав його, де знаходиться Сахара, він задумливо відповів: «У дитячій», – чим розсмішив весь клас.

– Тітка Джо, – вигукнула Дейзі, влітаючи до неї в кімнату, – я закінчила уроки й більше вже не можу чекати ані хвилини!

– Ходімо, все готово, – відповіла тітка Джо й, посадивши на ліву руку Тедді, а правою взявши робочий кошик, швидко пішла нагору.

– Ну, й що ж – я нічого не бачу! – сказала Дейзі, увійшовши в дитячу й роззираючись довкруг.

– А чуєш що-небудь? – змовницьким тоном запитала тітка Джо, утримуючи Тедді, який намагався підбігти до вікна.

Дейзі чула якийсь тріск і булькання, ніби десь кипіла вода. Ці звуки долинали з-за фіранки, натягнутої перед вікном. Вона відвела фіранку, скрикнула: «Ох!» і зупинилася як укопана, із захопленням дивлячись на – як ви думаєте, на що?

Біля широкого підвіконня була влаштована полиця. З одного боку на ній стояли всякі кухонні приладдя – горщики, пательні, казанки, каструлі, з другого – маленькі обідній й чайний сервізи, а перед вікном – плита. Не бляшана, іграшкова, а справжня, залізна, цілком придатна для того, щоб приготувати обід для цілої родини ляльок. Але найкраще було те, що плита топилася, в ній горів справжній вогонь, з носика чайника, який стояв на ній, виривалася справжня пара, а кришка пританцьовувала – налита в нього вода закипіла.

Одна шибка була вийнята з вікна, а замість неї вставлено металевий лист з отвором для труби – справжній дим вилітав з неї й кружляв у повітрі. Дерев'яний ящик з дровами й відерце з вугіллям поставили біля плити, а над ними висіли волоть і щітка. Маленький кошик для провізії стояв на низенькому столику, за яким зазвичай гралася Дейзі, а на спинці її стільчика висів білий фартушок з нагрудником і кумедний мініатюрний чепчик.

Сонце зазірало у вікно, наче милуючись цією картиною, дрова весело потріскували, нове кухонне приладдя сяяло, а обідній і чайний посуд стояв стрункими рядами. Це була найчудовіша, найчарівніша кухня, яку тільки могла собі уявити дівчинка.

Ще раз скрикнувши: «Ох!», Дейзі деякий час стояла мовчки, тільки очі її швидко перебігали з однієї чудової штучки на іншу й блищали дедалі яскравіше. Нарешті вона глянула на веселе обличчя тітки Джо й, обійнявши її, вигукнула:

– Яка ж це чудова іграшка, тітонько Джо! І що, мені справді можна буде по-справжньому топити цю маленьку плиту, готувати що-небудь смачненьке й запрошувати гостей? Ох, як вона мені подобається! Як ти це все придумала?

– Я побачила, з яким задоволенням ти побігла куховарити з Ейзі, – відповіла тітка Джо, притримуючи Дейзі, яка підстрибувала, ніби збираючись полетіти. – Адже вона не дозволила б тобі часто готувати на її кухні, бо там небезпечно: вогонь дуже великий. От мені й спало на думку купити тобі окрему плиту й навчити тебе готувати. Це буде весело, й корисно. Я зайшла в кілька іграшкових магазинів. Виявилось, хороші, великі плити коштують так дорого, що я вже подумувала відмовитися від свого задуму. Але тут я зустрілася з дядьком Тедді, й він, дізнавшись, навіщо я прийшла, оголосив, що хоче допомогти мені, й наполіг, щоб я купила найбільшу й найгарнішу плиту. Я спочатку відмовлялася, а він тільки сміявся й дражнився, згадуючи, як я готувала в дитинстві. Потім сказав, що я повинна навчити готувати тебе й Джозі, та накупив всіляких речей для мого, як він висловився, «кулінарного класу».

– Як добре, що ти зустріла його, тітонько! – раділа Дейзі.

– Тільки тобі доведеться старанно працювати, – сказала тітка Джо, – щоб навчитися куховарити. Дядько сказав, що часто приїжджатиме до чаю, й сподівається, що його пригощатимуть чимось смачненьким.

– Це наймиліша, найчудовіша кухня на світі! – вигукнула Дейзі, пританцьовуючи по кімнаті з новим соусником в одній руці та маленькою кочергою в другій. – Я готувати на ній з таким задоволенням! Ти навчиш мене пекти пиріжки й печиво?

– На все свій час, моя дівчинко, – відповіла тітка Джо. – Ця іграшка повинна принести тобі користь. Будеш моєю куховаркою, я замовлятиму тобі різні страви й показувати, як їх готувати. Так ти потроху й навчишся готувати. Скажу всім, що ти нова служниця й кликатиму тебе Саллі, – додала вона й одразу взялася за роботу. А Тедді сів на підлогу й, засунувши в рот палець, взявся з цікавістю роздивлятися плиту.

– Ох, яке ж усе красиве! З чого ж мені почати? – запитала Дейзі, вона ж Саллі, з таким осяяним обличчям і такою готовністю швидше розпочати цю науку, що тітка Джо подумала: «Добре, якби всі кухарки були такими ж милими, старанними й веселими».

– Перш за все, одягни ось цей чистий фартушок і чепчик, – сказала вона. – Я хочу, щоб моя кухарка була охайною.

Саллі заховала своє кучеряве волосся під чепчик і без заперечень вдягла фартух.

– Тепер приведи все в порядок, – наказала тітка Джо. – Вимий новий посуд, а заодно й старий сервіз, бо колишня кухарка залишила його брудним після гостей.

Тітка Джо говорила серйозно, але Саллі розсміялася: вона знала, хто була ця «неохайна кухарка», яка не вимила посуд.

І ось, засукавши рукава, вона із задоволенням почала метушитися на кухні, час від часу захоплено вигукуючи: «Ох, яка чудова шпигувальна голка!», «Яка гарненька мисочка!», «Яка чарівна перечниця!».

– Тепер, Саллі, – сказала пані Джо, коли дівчинка перемила весь посуд, – іди на базар. Я тут записала все, що потрібно купити.

І вона подала їй листок паперу й кошик.

– А де в нас буде базар? – запитала Саллі, для якої нова гра з кожною хвилиною ставала дедалі цікавішою.

– В Ейзі.

Саллі вирушила за покупками й знову розбурхала весь клас, з'явившись перед однокласниками в новому вбранні.

– Це чудова гра! – з осяяним обличчям шепнула вона Демі.

Стару Ейзі ця гра цікавила нітрохи не менше, ніж Дейзі. Вона весело засміялася, коли до неї на кухню влетіла маленька кухарочка Саллі в чепчику, що збився набік.

– Ось список провізії для тітоньки Джо. Мені все це потрібно якнайшвидше, – повагом промовила Дейзі.

– Подивимося, що тут таке, мое серденько. Ага! Два фунти м'яса, картопля, гарбуз, яблуко, хліб і масло. М'яса ще немає, я пришлю його нагору, тільки-но принесуть. А все інше – будь ласка.

І Ейзі поклала в кошик одну картоплину, яблуко, шматочок гарбуза, трохи масла й хлібець, а наостанок сказала Саллі, щоб вона остерігалася хлопчика, підручного м'ясника, бо він – великий пустун.

– Хто ж це? – запитала Саллі, сподіваючись, що цим хлопчиком виявиться Демі.

– А ось побачиш, – сказала Ася.

Саллі схопила кошик і, весело наспівуючи, побігла нагору.

– Сховай все, крім яблука, в шафу для провізії, – сказала пані Джо, коли юна куховарка повернулася з базару.

Під полицю були влаштовані дві шафи, й Саллі знову охопила радість, коли вона відчинила їх. Одна слугувала підвалом – там лежали дрова й вугілля. В другій зберігалася борошно, цукор, сіль, м'ясо та інша провізія. Зокрема, стояла баночка з варенням, бляшанка з імбирними пряниками й крихітна чайниця з чаєм. Найбільше дівчинці сподобалися два маленьких горщики з молоком, на якому вже почали збиратися вершки, і ложечка, щоб знімати їх.

Побачивши все це багатство, Дейзі заплескала в долоні й хотіла негайно зняти вершки. Але тітка Джо зупинила її.

– Стривай-но, – сказала вона. – Вершки знадобляться тобі для яблучного пирога, який готуватиметься пізніше. Дай їм гарненько настоятися, а доти не чіпай.

– Хіба я пектиму пиріг? – вигукнула Дейзі, не вірячи, що її чекає таке щастя.

– Так, і якщо твоя плита пече добре, то в нас буде навіть два пироги: один з яблуками, а другий – з варенням, – відповіла тітка Джо, яка теж захопилася цією грою.

– Що ж мені тепер робити? – запитала Дейзі, згораючи від нетерпіння якнайшвидше почати куховарство.

– Закрий нижню в'юшку біля плити, щоб все тепло пішло в духовку. Відтак вимий руки, дістань борошно, цукор, сіль, масло й корицю. Подивися, чи чиста дошка для тіста, й почисть яблуко.

Дейзі виконала все це так вправно й обережно, як це взагалі можливо для такої молодюсінької й недосвідченої кухарки.

– Я, щиро кажучи, точно не знаю, як визначити пропорції масла й борошна для таких маленьких пиріжків, – серйозно сказала тітка Джо, з усмішкою поглядаючи на розкладені на столі припаси. – Нічого не вдієш, доведеться пекти навмання. Якщо в перший раз не вийде, постараємося, щоб вдалося наступного. Насип повний кухлик борошна, додай щіпку солі й трохи масла. Пам'ятай, що спочатку потрібно класти все сухе, а потім вже додавати рідину, так краще розмішується.

– Так, я знаю. Я бачила, як Ейзі робить тісто. А чи потрібно помазати маслом пательні? Вона завжди з цього починає.

– Намаж, – схвально сказала тітка Джо. – Гадаю, з тебе вийде чудова куховарка – так спритно ти все робиш. Тепер додай холодної води, тільки щоб змочити борошно. Посип борошна на дошку, поклади на неї тісто, гарненько поміси й розкачай. Ось так. Тепер поклади на нього кілька шматочків масла, загорни й знову розкачай. Не потрібно робити тісто занадто жирним, а то у твоїх ляльок засмутиться шлунок.

Розсміявшись, Дейзі додала масла й почала розрівнювати тісто своєю маленькою качалкою. Потім відрізала від нього два шматки, розкачала їх так, що вийшли два коржики, поклала на один з них нарізане скибочками яблуко, не економлячи, посипала цукром і корицею та обережно накрила іншим коржиком.

– Мені завжди хотілося надрізати пиріжки по колу, – сказала вона, – але Ейзі ніколи мені не дозволяла. Як добре куховарити так, як хочеться самій!

І, схопивши ніжик, почала надрізати пиріжок, який лежав на пательні, яку вона тримала на долоні.

У будь-якої, навіть найкращої куховарки може трапитися біда. Не уникла цього й Саллі. Ножик рухався так швидко, що пательня вислизнула в неї з рук, перекинулася й пиріжок гепнувся на підлогу. Саллі скрикнула, пані Джо засміялася, а Тедді поповз до пиріжка. На хвилину в маленькій кухні запанував гармидер.

– З ним нічого не сталося! – вигукнула Дейзі, піднявши свій скарб, що мало не загинув, і знову укладаючи його на пательню, не звертаючи, як і всі діти, жодної уваги на бруд, який прилип до тіста. – Він не розвалився, й начинка не випала, бо я дуже добре защепила краї. Тепер потрібно тільки проколоти його в кількох місцях – і все готово.

– У моєї нової куховарки, бачу, хороший характер, – сказала пані Джо. – Це дуже приємно. Ну, а тепер візьми банку з полуничним варенням, поклади його на нижній коржик іншого пиріжка, загни краї догори й накрій варення смужками з тіста, як робить Ейзі. Пропоную викласти посередині букву «Д», а навколо зигзаги, так буде цікавіше.

Саллі накрутила зверху такі прикраси, що справжня куховарка жажнулася б.

– Ну ось, готово! – сказала вона, обережно поклавши останню грудку тіста. – Тепер можна пекти! – і вона гордо поставила обидва пиріжки в духовку.

– Вимий посуд, – сказала тітка Джо. – Хороша куховарка завжди мие посуд відразу. А потім почисти гарбуз і картоплю.

– Так у мене всього лиш одна картоплина, – сміючись, сказала Дейзі.

– Розріж її на чотири частини й поклади поки що в холодну воду.

– А гарбуз теж покласти у воду?

– Ні. Вичисти, розріж гарбузину й поклади ось сюди, щоб вона варилася на пару. Так гарбуз встигає довше, зате смакує краще.

Почулося дряпання у двері. Дейзі відчинила їх, і в кімнату увійшла собака з кошиком у зубах.

– Це ж Кіт! Так ось хто в нас хлопчик м'ясника! – зі сміхом вигукнула Дейзі, взявши до рук кошик.

Пес облизався й розчулено подивився на неї, вважаючи, мабуть, що приніс свій власний обід, як це не раз бувало. Коли ж Коту роз'яснили помилку, він образився й, спускаючись сходами, весь час гавкав, висловлюючи свої ображені почуття.

У кошику були дві скибочки м'яса для лялькового біфштекса, варена груша, пиріжок і записочка, яку надряпала Ейзі:

Для ланчу маленької пані, якщо її куховарство не вдасться.

– Мені від неї нічого не потрібно! – з обуренням вигукнула Дейзі. – Мое куховарство буде прекрасним, у мене буде чудовий обід, ось побачите!

– Ніколи не заважає мати що-небудь про запас, на випадок, якщо, наприклад, прийдуть гості, – сказала тітка Джо, яка знала це з досвіду.

– Мені – їсти, – оголосив Тедді, який, дивлячись на все це куховарство, дійшов висновку, що не завадило б підкріпитися.

Пані Джо дала йому свій робочий кошик, щоб, порпаючись у ньому, він забув про їжу, бо обідати було ще рано.

– Тепер накривай стіл, Саллі, – порадила вона господарочці, – а також приготуй гарячого вугілля для біфштекса.

У Саллі було повно справ. Потрібно було стежити за картоплею в казанку й гарбузом на пару, шохвилини відчиняти духовку й дивитися, чи добре печуться пиріжки, і, нарешті, коли вугілля розгорілося, покласти на крихтіні ґратки два

справжніх біфштекси й перевертати їх виделкою.

Картопля швидше за все вже була готова, та й не дивно, бо казанок весь час аж підстрибував. Саллі розім'яла її маленьким товкачем, додала багато масла, але забула посолити. Виклала пюре гіркою на червону тарілочку й розгладила зверху ножем, змоченим у молоці. Залишилося поставити страву в духовку, щоб підрум'янити.

Вона була так зайнята всім цим, що забула про пиріжки. А коли відчинила дверцята духовки, щоб поставити туди картоплю, то з подивом побачила, що вони так підгоріли, що аж почорніли!

– Ох, мої пиріжки! Мої чудові пиріжки! Вони зовсім зіпсувалися! – вигукнула Саллі, заламуючи брудні ручки.

Особливо жахливо виглядав солодкий пиріг. Всі прикраси на ньому піднялися дибки й стирчали в різні боки над почорнілим варенням, наче стіни й димарі згорілого будинку.

– Господи, я забула нагадати тобі, щоб ти їх вийняла, – з каяттям сказала тітка Джо. – Не плач, моя мила, це я винна, ми знову спробуємо покухуварити після обіду, – додала вона, побачивши, як дві великі сльози викотилися з очей Саллі й зашипіли, впавши на гарячі руїни пиріжків. Напевно, за ними покотилися б інші, але в цю хвилину затріщав біфштекс. Саллі кинулася до нього й незабаром забула про втрати.

– Постав підігріти страву й тарілки, – сказала пані Джо, від душі бажаючи, щоб більше не було ніяких невдач. – Поклади в гарбуз масла й солі, змішай і посип зверху перцем.

Трохи заспокоївшись, Саллі цілком успішно приготувала гарбуз. Потім страви були розставлені на столі, й шість ляльок розсаджено по три з кожного боку. На одному кінці столу сіла Саллі, навпроти неї – Тедді.

Загалом гості мали дещо дивний вигляд: одна лялька – в бальній сукні, інша – в нічній сорочці, хлопчик Джеррі – в зимовому костюмі, а улюблениця Дейзі – Анабелла – зовсім без одягу, вона сиділа голяка. Тедді, як глава сім'ї, поведився цілком пристойно. Він з усмішкою і в усе, що бачив на тарілці, й кожна нова страва йому чудово смакувала. Дейзі сяяла, дивлячись на своїх гостей, як втомлена від клопотів, але гостинна й привітна господиня.

Біфштекс був такий твердий, що маленький ніжик ніяк не міг його розрізати, картоплі всім не вистачило, а гарбуз трохи взявся грудками. Але гості досить делікатно вдавали, ніби не помічають цих недоліків, а господар і господиня будинку їли з таким апетитом, що їм можна було тільки позаздрити.

Задоволення знімати вершки згладило горе від загиблих пирогів, а пиріжок Ейзі, який спочатку викликав обурення, дуже вдало доповнив десерт.

– Ніколи ще в мене не було такого дивовижного сніданку! – вигукнула Дейзі, під'їдаючи все що залишилося на тарілках. – Можна мені готувати сніданок щодня?

– Ти можеш готувати коли завгодно після уроків, – сказала тітонька Джо, яка з великим задоволенням спостерігала за ланчем, хоч ніхто так і не запросив її

взяти в ньому участь. – Тільки я попрошу тебе їсти вчасно. Оскільки сьогодні ти куховарила вперше, я не хотіла псувати тобі задоволення, але їсти, як трапиться, не можна. Ось до чаю можеш приготувати що-небудь, якщо захочеш.

– Дозволь мені спекти пампушки для Демі! Він їх дуже любить, особливо обсипані цукром! – вигукнула Дейзі, ніжно витираючи жовту плямочку з носика Анабелли. Ця особа відмовилася їсти гарбуз, хоч її вмовляли й пояснювали, що гарбуз дуже корисний від «лематизму». Бідна Белла постійно страждала від цієї хвороби, та й не дивно, бо вона ходила гола й постійно застуджувалася.

– Але ж якщо ти пригощатимеш такими смачними речами Демі, то всі інші хлопчики захочуть того самого. Тоді ти клопоту не оберешся.

– А чи не можна влаштувати тільки сьогодні, тільки один раз, щоб Демі прийшов до мене пити чай один? А потім я пригощатиму інших хлопчиків, якщо вони добре поводитимуться, – запропонувала Дейзі.

– Чудова думка! – погодилася тітка Джо. – Пригощатимеш своїми смаколиками тих хлопчиків, які мають зразкову поведінку – це буде їм за нагороду. Якщо маленькі чоловіки схожі на дорослих, а вони всі великі ласуни, то твої пампушки, напевно, пом'якшать їхні серця, – додала тітка Джо, кивнувши погляд на дядька Баера, який підійшов до дверей і з усмішкою дивився на дружину.

– Це камінчик у мій город, – розсміявшись, сказав він. – Ну, що ж, ти маєш рацію. Тільки якби я одружився з тобою, розраховуючи на хороше куховарство, моя дорога, то мені довелося б жорстоко розчаруватися.

З цими словами пан Баер став підкидати Тедді, а той зовсім вибився з сил, намагаючись описати розкішний бенкет, в якому він брав участь.

Дейзі з гордістю показала дядькові Фрицу свою кухню й дещо необачно обіцяла напекти йому стільки пиріжків з яблуками, скільки він буде в змозі з'їсти. Потім вона почала було розповідати йому, що її куховарство служитиме нагородою для хлопчиків, як раптом всі вони під проводом Демі влетіли в кімнату. Уроки закінчилися, до обіду ще залишався час, і спокусливий запах біфштекса Дейзі привів їх сюди.

Хто не бачив, тому важко уявити собі з якою гордістю Дейзі-Саллі показувала хлопцям свої скарби й розповідала про нагороду, яка чекає їх, якщо вони добре поводитимуться. Деякі почали сміятися над нею, запевняючи, що приготовані нею страви не можна буде їсти, але серце Надутого Качана було переможене відразу, Нет і Демі твердо вірили в мистецтво Дейзі, а решта хлопчиків оголосили, що почекають і подивляться, як у неї піде справа.

Кухнею, проте, всі дружно захоплювалися. З особливим інтересом хлопчики розглядали плиту. Демі висловив бажання негайно купити в Дейзі казанок для води, запевняючи, що він якраз підійде для парової машини, яку він задумав спорудити, а Нед оголосив, що найбільший соусник став би в пригоді йому, щоб розмішувати свинець, з якого він відливав кулі й рибальські грузила.

Ці слова так схвилювали Дейзі, що пані Джо поспішила втрутитися. Вона оголосила, що з нинішнього дня вводить новий закон, згідно з яким жоден хлопчик не має права не тільки чіпати плиту або кухонне приладдя, але навіть близько підходити до них без дозволу власниці. Це значно підвищило цінність кухні в очах юних

джентльменів, особливо коли вони дізналися, що порушення цього закону буде каратися позбавленням права ласувати різними смачними речами – нагородою, обіцяної гідним.

Зателенькав дзвоник, і всі рушили обідати. За столом хлопчики жваво обговорювали список ласощів, яким Дейзі мала частувати їх, якщо вони того заслужать.

Дейзі безмежно вірила у свою плиту, обіцяла все що завгодно, якщо тільки тітка навчить її куховарити як слід. Слова Дейзі стривожили пані Джо, бо деякі з включених у список страв вона зовсім не вміла готувати, наприклад, весільний пиріг, якийсь особливий льодяник, а також суп з оселедцем і вишнями. Цей суп, виявляється, дуже любив пан Баер, який і запропонував внести його до списку – до розпачу своєї дружини, що поняття не мала про німецьку кухню.

Дейзі хотіла взятися за куховарство негайно після обіду, але їй дозволили тільки налити в казанок води для чаю й випрати свій фартух, який так забруднився, ніби вона готувала великий різдвяний обід. А потім її послали гратися в інші ігри до п'ятої години: дядько Фриц сказав, що багато вчитися, навіть куховарству, не дуже добре для дітей, а тітка Джо знала, як швидко набридають нові іграшки, якщо ними гратися занадто часто.

Усі в цей день були надзвичайно уважними до Дейзі. Томмі обіцяв наварити для неї бобів зі своєю грядки, тільки-но вони виріють (хоча поки на грядці росла одна тільки лобода). Нет запропонував приносити дрова, Надутий Качан дивився на куховарочку з мовчазною побожністю, як на якесь божество, Нед почав влаштовувати маленький холодильник для нової кухні, а Демі з пунктуальністю, вельми похвальною в такому юному віці, пішов за сестрою в дитячу, щойно пробило п'ять годин.

Було ще рано пити чай, але Демі так просив, щоб Дейзі дозволила йому увійти й допомогти їй, що відмовити йому було неможливо. Він затопив плиту, бігав туди-сюди, виконуючи різні доручення, і з великим інтересом стежив за приготуванням своєї вечері. Пані Джо керувала куховарством, але не могла весь час перебувати в дитячій, бо була дуже зайнята – їй потрібно було вішати чисті фіранки на вікна.

– Попроси в Ейзі чашку сметани, – перш за все розпорядилася вона, – тоді, щоб тісто було легким, не доведеться додавати багато соди – я її не люблю.

Демі кинувся вниз і повернувся зі сметаною й забрудненим ротом. Він спробував сметану, вирішив, що вона дуже кисла й пиріжки вийдуть неістівними.

Пані Джо скористалася нагодою і, стоячи на складній драбині біля вікна, на яке вішала фіранку, прочитала коротеньку лекцію про хімічні властивості соди. Дейзі пропустила її слова повз вуха, а Демі слухав уважно й усе зрозумів, що й довів короткою, але діловою завагою:

– Розумію. Сода знищує кислоту, від шипіння тісто стає легким.

– Насип майже повну чашку борошна, Саллі, – вела далі зі своєї драбини пані Джо, – і додай в неї трохи солі.

– Здається, скрізь потрібно сипати цю сіль! – вигукнула Саллі, якій набридло відкривати коробочку з-під пігулок, наповнену сіллю.

– Сіль, як і веселий настрій, скрашує все, – завважив дядько Фриц. Він увійшов у дитячу з молотком і вбив кілька цвяхів, щоб Дейзі могла розвісити на них пательні.

– Я не запрошувала тебе до чаю, дядько Фрице, але пригощу пампушками й постараюся бути в доброму гуморі, – сказала Дейзі, підіймаючи своє забруднене в борошні личко, щоб поцілувати дядька.

– Фриц, ти не повинен заважати нашим кулінарним заняттям, – сказала пані Джо, – а то я прийду й почну давати вказівки під час твоїх уроків латині. Як тобі це сподобається? – й вона накинула йому на голову довгу ситцеву фіранку.

– Чому ж не сподобається? Приходь і спробуй, – сказав пан Баер і пішов, наспівуючи й постукуючи молотком то тут, то там, як величезний дятел.

– Насип все-таки трохи соди в сметану, Саллі, – сказала тітка Джо, – а коли вона зашипить, вилий її в борошно та збий якомога сильніше. Приготуй заздалегідь пательню, налий більше олії й печи пампушки доти, поки я не повернуся.

З цими словами тітка Джо зникла.

О, як стукала й дзвеніла маленька ложечка, який галас здійснювся, коли Дейзі почала збивати тісто! Чесне слово, воно мало не перетворилося на піну. А коли кухарка налила тісто на пательню, воно піднялося так високо, що в Демі потекли слинки. Зрозуміло, що перша пампушка пристала до пательні й підгоріла, бо Саллі забула покласти масло, але потім справа пішла на лад, і шість чудових пампушок прикрасили собою блюдо.

– Гадаю, смачніше їсти їх із патокою, ніж із цукром, – сказав Демі, що сидів у кріслі за столом, який накрит на власний манер.

– То піди до Ейзі й попроси в неї патоки, – сказала Дейзі й пішла у ванну кімнату мити руки.

Поки в дитячій нікого не було, трапилася страшна біда. Кіт весь день почувався ображеним, та й не дивно: він приніс м'ясо, не чіпаючи його, а за це не отримав винагороди. Це був хороший собака, але й в нього були маленькі недоліки, як, втім, є в кожного з нас. Зокрема, він не завжди міг втриматися від спокуси. Тож випадково нагодившись у дитячу, він відчув запах пампушок і, побачивши, що вони лежать на низенькому столику, а в кімнаті немає ні душі, проковтнув усі. Щоправда, слід додати, що пампушки були дуже гарячими, і він так обпікся, що голосно зойкнув.

Дейзі почула цей звук, але було пізно: залетівши на свою кухню, вона побачила тільки порожнє блюдо й кінчик жовтого хвоста, що стирчав з-під ліжка. Не промовивши й слова, кухарка схопила злодія за хвіст, витягла на світ божий й так почала трясти, що в бідолахи заплескали вуха. Потім вона вигнала його з будинку, й бідний Кіт провів весь вечір в сараї на ящику з вугіллям – у повній самоті.

Дещо заспокоєна співчуттям Демі, Дейзі замісила нове тісто й спекла вдвічі більше пампушок, які вийшли ще кращими. Дві з них вона відправила дядькові Фрицу, який передав їй, що ніколи в житті не їв таких смачних пампушок. І всі хлопчики, що сиділи за столом, позаздрили Демі, якого пригощала Дейзі.

У близнят вийшла справді чудова вечерея. Кришка з чайника впала на підлогу всього тричі, глечик з молоком перекинувся тільки один раз, а скибочки хліба з маслом чудово пахли біфштексом, бо смажилися на тій самій пательні. Демі забув про свою філософію й наминав пампушки, як голодний жебрак, Дейзі мріяла про нові розкішні бенкети, а ляльки дивилися на них в усі очі й люб'язно усміхалися.

– Ну що ж, мої милі, весело вам було? – запитала тітка Джо, входячи в кімнату з Тедді на руках.

– Дуже весело. Я скоро прийду знову, – виразно повідомив Демі.

– А чи не занадто багато ти з'їв, мій хлопчику?

– Ні, тільки з десяток пампушок, і всі дуже маленькі, – заперечив Демі.

– Йому не зашкодить – адже вони були такі смачні! – сказала Дейзі з такою кумедною сумішшю материнської ніжності й гордості господарочки, що тітка Джо з усмішкою завважила:

– Ну, як я бачу, нова гра має успіх.

– Мені вона дуже подобається, – сказав Демі, ніби вся справа була в його схваленні.

– Це найкраща гра у світі! – вигукнула Дейзі. – Мені хотілося б, щоб у всіх були такі чудові кухні, як моя, – додала вона, ніжно дивлячись на плиту.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (<https://www.litres.ru/luiza-mey-olkott/malenki-choloviki/?lfrom=362673004>) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примечания

1

Капітан Кідд – відомий пірат XVII століття.

2

Піфагор – давньогрецький філософ.

3

Кастор і Поллукс – брати-близнюки, які були нерозлучними, прозвані діоскурами (тобто «синами Зевса»).